КОМЕДІЯ В ЧОТИРЬОХ ДІЯХ

ДІЙОВІ ОСОБИ

Ірина Миколаївна Аркадіна, по чоловікові Треплєва, актриса.

Костянтин Гаврилович Треплев, її син, парубок.

Петро Миколайович Сорін, її брат.

Ніна Михайлівна Зарічна, молода дівчина, дочка багатого поміщика.

Ілля Опанасович Шамраєв, поручик у відставці, керуючий у Соріна.

Поліна Андріївна, його дружина.

Маша, його дочка.

Борис Олексійович Тригорін, белетрист.

Євген Сергійович Дорн, лікар.

Семен Семенович Медведенко, вчитель.

Яків, працівник.

Кухар.

Покоївка.

Дія відбувається в садибі Соріна. — Між третім і четвертим дією проходить два роки.

ДІЯ ПЕРША

Частина парку в маєтку Соріна. Широка алея, що веде за напрямку від глядачів в глибину парку до озера, загороджена естрадою, нашвидку збитій для домашнього спектаклю, так що озера зовсім не видно. Ліворуч і праворуч біля естради чагарник. Кілька стільців, столик.

Тільки що зайшло сонце. На естраді за опущеним завісою Яків та інші працівники; чути кашель і стукіт. Маша і Медведенко йдуть зліва, повертаючись з прогулянки.

Медведенко. Чому ви завжди ходите в чорному?

Маша. Це траур за мого життя. Я нещасна.

Медведенко. Чому? (В задумі.) Не розумію... Ви здорові, батько у вас хоч і небагатий, але з достатком. Мені живеться набагато важче, ніж вам. Я отримую всього 23 рубля на місяць, та ще віднімають з мене эмеритуру, а все ж я жалоби не ношу. (Сідають.)

Маша. Справа не в грошах. І бідняк може бути щасливий.

Медведенко. Це в теорії, а на практиці виходить так: я, та мати, та дві сестри та братик, а платні всього 23 рубля. Адже є і пити треба? Чаю і цукру треба? Тютюну треба? Ось тут і крутись.

Маша (озираючись на естраду). Скоро почнеться спектакль.

Медведенко. Так. Грати буде Зарічна, а п'єса твори Костянтина Гавриловича. Вони закохані один в одного, і сьогодні їх душі зіллються в

прагненні дати один і той же художній образ. А у моєї душі і у вашої немає спільних точок дотику. Я люблю вас, не можу від туги сидіти вдома, щодня ходжу пішки шість верст сюди та шість назад і зустрічаю один лише индифферентизм з вашого боку. Це зрозуміло. Я без коштів, сім'я у мене велика... Яка охота йти за людину, якій самому їсти нічого?

Маша. Дрібниці. (Нюхає тютюн.) Ваша любов чіпає мене, але я не можу відповідати взаємністю, от і все. (Простягає йому табакерку.) Одолжайтесь.

Медведенко. Не хочеться.

Пауза.

Маша. Душно, повинно бути, вночі буде гроза. Ви всі філософствуєте або говорите про гроші. По-вашому, немає більшого нещастя, як бідність, а по-моєму, в тисячу разів легше ходити в лахмітті і жебрати, ... Втім, вам не зрозуміти цього...

Входять праворуч Сорін і Треплев.

Сорін (спираючись на ціпок). Мені, брате, в селі якось не того, і, зрозуміла річ, я ніколи тут не звикну. Вчора ліг в десять і сьогодні вранці прокинувся о дев'ятій з таким почуттям, ніби від довгого спання у мене мозок прилип до черепа і все таке. (Сміється.) А після обіду ненавмисно знову заснув, і тепер я весь розбитий, відчуваю жах, в кінці — решт...

Треплев. Правда, тобі треба жити в місті. (Побачивши Машу і Медведенка.) Господа, коли почнеться, вас покличуть, а тепер не можна тут. Ідіть, будь ласка.

Сорін (Маші). Марія Іллівна, будьте так ласкаві, попросіть вашого тата, щоб він розпорядився відв'язати собаку, а то вона виє. Сестра знову всю ніч не спала.

Маша. Говоріть з моїм батьком самі, а я не стану. Звільніть, будь ласка. (Медведенку.) Ходімо!

Медведенко (Треплеву). Так ви перед початком надішліть сказати. (Обидва йдуть.)

Сорін. Значить, знову всю ніч буде вити собака. Ось історія, ніколи в селі я не жив, як хотів. Бувало, візьмеш відпустку на 28 днів і приїдеш сюди, щоб відпочити і всі, але тут тебе так доймут усяким дурницею; що вже з першого дня хочеться геть. (Сміється.) Завжди я від'їжджав звідси із задоволенням... Ну, а тепер я у відставці, діватися нікуди, в кінці — решт. Хочеш — не хочеш, живи...

Яків (Треплеву). Ми, Костянтин Гаврилич, купатися підемо.

Треплев. Добре, тільки через десять хвилин будьте на місцях. (Дивиться на годинник.) Скоро почнеться.

Яків. Слухаю. (Іде.)

Треплев (окидаючи поглядом естраду). Ось тобі і театр. Завісу, потім перша куліса, потім друга і далі порожній простір. Декорацій ніяких. Відкривається вид прямо на озеро і на горизонт. Піднімемо завісу рівно о пів на дев'яту, коли зійде місяць.

Сорін. Чудово.

Треплев. Якщо Зарічна запізниться, то, звичайно, пропаде весь ефект. Пора б уже їй бути. Батько і мачуха стережуть її, і їй вирватися з вдома так само важко, як з тюрми. (Поправляє дядькові краватку.) Голова і борода у тебе скуйовджене. Треба б постригтися, чи що...

Сорін (розчісуючи бороду). Трагедія мого життя. У мене і в молодості була така зовнішність, ніби я пив запоєм і все. Мене ніколи не любили жінки. (Сідаючи.) Чому сестра не в дусі?

Треплев. Чому? Сумує. (Сідаючи поруч.) Ревнує. Вона вже і проти мене, і проти вистави, і проти моєї п'єси, тому що її беллетристу може сподобатися Зарічна. Вона не знає моєї п'єси, але вже ненавидить її.

Сорін (сміється). Вигадай, право...

Треплев. Їй вже прикро, що ось на цій маленькій сцені буде мати успіх Зарічна, а не вона. (Подивившись на годинник.) Психологічний курйоз — моя мати. Безперечно талановита, розумна, здатна ридати над книжкою, відріже тобі всього Некрасова напам'ять, за хворими доглядає, як янгол; але спробуй похвалити при ній Дузе! Ого-го! Потрібно хвалити тільки її одну, потрібно писати про неї, кричати, захоплюватися її необыкновенною грою в "La dame aux camйlias" або в "Чад життя", але так як тут, в селі, немає цього дурману, то ось вона сумує і злиться, і всі ми — її вороги, ми всі винні. Потім, вона забобонна, боїться трьох свічок, тринадцятого числа. Вона скупа. У неї в Одесі в банку сімдесят тисяч — це я знаю напевно. А попроси у неї в борг, вона стане плакати.

Сорін. Ти уявив, що твоя п'єса не подобається матері, і вже хвилюєшся і все. Заспокойся, мати тебе обожнює.

Треплев (обриваючи у квітки пелюстки). Любить — не любить, любить — не любить, любить — не любить. (Сміється.) Бачиш, моя мати мене не любить. Ще б! Їй хочеться жити, любити, носити світлі кофтинки, а мені вже двадцять п'ять років, і я постійно нагадую їй, що вона вже не молода. Коли мене немає, їй лише тридцять два роки, при мені ж сорок три, і за це вона мене ненавидить. Вона знає також, що я не визнаю театру. Вона любить театр, їй здається, що вона служить людству, святому мистецтву, а по-моєму, сучасний театр — це рутина,

забобон. Коли піднімається завіса і при вечірньому освітленні, в кімнаті з трьома стінами, ці великі таланти, жерці святого мистецтва зображують, як люди їдять, п'ють, люблять, ходять, носять свої піджаки; коли з вульгарних картин і фраз намагаються вивудити мораль, мораль маленьку, удобопонятную, корисну в домашньому побуті; коли в тисячі варіацій мені підносять все одне і те ж, одне і те ж, одне і те ж, — то я біжу і біжу, як Мопассан втік від Ейфелевої вежі, яка тиснула йому на мозок своєю вульгарністю.

Сорін. Без театру не можна.

Треплев. Потрібні нові форми. Нові форми потрібні, а якщо їх немає, то краще нічого не потрібно. (Дивиться на годинник.) Я люблю мати, сильно люблю; але вона курить, п'є, відкрито живе з цим беллетристом, ім'я її постійно тріпають в газетах — і це мене втомлює. Іноді ж просто в мені каже егоїзм звичайного смертного; буває шкода, що у мене мати відома акторка, і, здається, будь це звичайна жінка, то я був би щасливішим. Дядько, що може бути відчайдушніше і дурніші положення: бувало, у неї сидять в гостях суцільно всі знаменитості, артисти і письменники, і між ними тільки один я — ніщо, і мене терплять тільки тому, що я її син. Хто я? Що я? Вийшов з третього курсу університету за обставинами, як кажуть, від редакції не залежних, ніяких талантів, грошей ні гроша, а за паспортом я —київський міщанин. Мій батько адже київський міщанин, хоча теж був відомим актором. Так от, коли, бувало, в її вітальні всі ці артисти і письменники звертали на мене свою милостиву увагу, то мені здавалося, що своїми поглядами вони вимірювали мою нікчемність, — я вгадував їх думки і страждав від приниження...

Сорін. До речі, скажи, будь ласка, що за людина її белетрист? Не зрозумієш його. Все мовчить.

Треплев. Людина розумний, простий, трошки, знаєш, меланхолійний. Дуже порядний. Сорок років буде йому ще не скоро, але він вже знаменитий і ситий, ситий по горло... Тепер він п'є одне тільки пиво і

може любити тільки немолодих. Що стосується його писань, то... як тобі сказати? Мило, талановито... але... після Толстого або Зола не захочеш читати Тригоріна.

Сорін. А я, брат, люблю літераторів. Коли-то я пристрасно хотів двох речей: хотів одружитися і хотів стати літератором, але не вдалося ні те, ні інше. Так. І маленьким літератором приємно бути, в кінці — решт.

Треплев (прислухається). Я чую кроки... (Обіймає дядька.) Я без неї жити не можу... Навіть звук її кроків прекрасний... Я щасливий шалено. (Швидко йде назустріч Ніни Зарічної, яка входить.) Чарівниця, мрія моя...

Ніна (схвильовано). Я не спізнилася... Звичайно, я не спізнилася...

Треплев (цілує її руки). Ні, ні, ні...

Ніна. Весь день я думала, мені було так страшно! Я боялася, що батько не пустить мене... Але він зараз поїхав з мачухою. Червоне небо вже починає сходити місяць, і я гнала коня, гнала. (Сміється.) Але я рада. (Міцно тисне руку Соріна.)

Сорін (сміється). Очі, здається, заплакані... Ге-ге! Недобре!

Ніна. Це так... Бачите, як мені важко дихати. Через півгодини я поїду, треба поспішати. Не можна, не можна, заради бога не утримуйте. Батько не знає, що я тут.

Треплев. Справді, вже пора починати. Треба йти кликати всіх.

Сорін. Я сходжу і все. В цю хвилину. (Йде вправо і співає.) "У Франції два гренадери..." (Оглядається.) Раз так от я заспівав, а один товариш прокурора і каже мені: "А у вас, ваше превосходительство, голос сильний"... Потім подумав і додав: "Але... Противний". (Сміється і тікає.)

Ніна. Батько і його дружина не пускають мене сюди. Кажуть, що тут богема... бояться, як би я не пішла в актриси... А мене тягне сюди до озера, як чайку... Моє серце повно вами. (Оглядається.)

Треплев. Ми одні.

Ніна. Здається, хтось там...

Треплев. Нікого.

Поцілунок.

Ніна. Це яке дерево?

Треплев. В'яз.

Ніна. Чому воно таке темне?

Треплев. Вже вечір, темніють всі предмети. Не виїжджайте рано, благаю вас.

Ніна. Не можна.

Треплев. А якщо я поїду до вас, Ніна? Я всю ніч буду стояти в саду і дивитися на ваше вікно.

Ніна. Не можна, вас помітить сторож. Трезор ще не звик до вас і буде гавкати.

Треплев. Я люблю вас.

Ніна. Тсс...

Треплев (почувши кроки). Хто там? Ви, Яків?

Яків (за естрадою). Точно так.

Треплев. Ставайте по місцях. Пора. Місяць сходить?

Яків. Точно так.

Треплев. Спирт є? Сірка є? Коли здадуться червоні очі, потрібно, щоб пахло сіркою. (Ніні.) Йдіть, там все приготовлено. Ви хвилюєтеся?..

Ніна. Так, дуже. Ваша мама — нічого, я її не боюся, але у вас Тригорін... Грати при ньому мені страшно і соромно... Відомий письменник... Він молодий?

Треплев. Так.

Ніна. Які у нього чудові розповіді!

Треплев (холодно). Не знаю, не читав.

Ніна. У вашій п'єсі важко грати. У ній немає живих осіб.

Треплев. Живі особи! Треба зображувати життя не такою, як вона є, і не такою, як має бути, а такою, як вона представляється в мріях.

Ніна. У вашій п'єсі мало дії, одна тільки читка. І у п'єсі, по-моєму, неодмінно повинна бути любов...

Обидва йдуть за естраду.

Входять Поліна Андріївна і Дорн.

Поліна Андріївна. Стає сиро. Поверніться, надіньте калоші.

Дорн. Мені жарко.

Поліна Андріївна. Ви не бережете себе. Це впертість. Ви — лікар і чудово знаєте, що вам шкідливий сире повітря, але вам хочеться, щоб я страждала; ви навмисне просиділи вчора весь вечір на терасі...

Дорн (наспівує). "Не говори, що молодість згубила".

Поліна Андріївна. Ви були так захоплені розмовою з Іриною Миколаївною... ви не помічали холоду. Зізнайтеся, вона вам подобається...

Дорн. Мені 55 років.

Поліна Андріївна. Дрібниці, для чоловіка це не старість. Ви прекрасно збереглися і ще подобаєтеся жінкам.

Дорн. Так що ж вам завгодно?

Поліна Андріївна. Перед актрисою ви всі готові падати ниць. Всі!

Дорн (наспівує). "Я знову перед тобою..." якщо у суспільстві люблять артистів і ставляться до них інакше, ніж, наприклад, до купців, то це в порядку речей. Це — ідеалізм.

Поліна Андріївна. Жінки завжди закохувалися в вас і вішалися на шию. Це теж ідеалізм?

Дорн (знизавши плечима). Що ж? У відносинах жінок до мене було багато хорошого. У мене любили головним чином чудового лікаря. Років

10-15 тому, ви пам'ятаєте, у всій губернії я був єдиним порядною акушером. Потім я завжди був чесною людиною.

Поліна Андріївна (хапає його за руку). Дорогий мій!

Дорн. Тихіше. Йдуть.

Входять Аркадіна під руку з Соріним, Тригорін, Шамраєв, Медведенко і Маша.

Шамраєв. В 1873 році у Полтаві на ярмарку вона грала дивовижно. Один захват! Чудово грала! Чи Не хочете знати, де тепер комік Чадин, Павло Семенович? У Расплюєве був неповторний, краще Садовського, клянуся вам, вельмишановна. Де він тепер?

Аркадіна. Ви питаєте про все якихось допотопних. Звідки я знаю! (Сідає.)

Шамраєв (зітхнувши). Пашка Чадин! Таких вже немає тепер. Пала сцена, Ірина Миколаївна! Раніше були могутні дуби, а тепер ми бачимо одні лише пеньки.

Дорн. Блискучих талантів тепер мало, це правда, але середній актор став набагато вище.

Шамраєв. Не можу з вами погодитися. Втім, це справа смаку. De gustibus aut bene, aut nihil. (1)

Треплев виходить з-за естради.

Аркадіна (синові). Мій милий син, коли початок?

Треплев. Через хвилину. Прошу терпіння.

Аркадіна (читає з "Гамлета"). "Мій син! Ти очі звернув мені всередину душі, і я побачила її в таких кривавих, в таких смертельних виразках — немає рятунку!"

Треплев ("Гамлета"). "І для чого ж ти піддалася пороку, любові шукала в безодні преступленья?"

За естрадою грають у ріжок.

Господа, початок! Прошу уваги!

Пауза.

Я починаю. (Стукає паличкою і каже голосно.) О ви, поважні старі тіні, які носитесь в нічну пору над цим озером, усыпите нас, і нехай нам присниться те, що буде через двісті тисяч років!

Сорін. Через двісті тисяч років нічого не буде.

Треплев. Так от нехай зобразять нам це нічого.

Аркадіна. Нехай. Ми спимо.

Піднімається завіса; відкривається вид на озеро; місяць над горизонтом, відображення її у воді; на великому камені сидить Ніна Зарічна, вся в білому.

Ніна. Люди, леви, орли і куріпки, рогаті олені, гуси, павуки, мовчазні риби, що жили у воді, морські зірки і ті, яких не можна було бачити оком, — словом, все життя, все життя, все життя, здійснивши сумний коло, згасли... Вже тисячі віків, як земля не носить на собі ні однієї живої істоти, і ця бідна місяць марно запалює свій ліхтар. На лузі вже не прокидаються з криком журавлі, і хрущів не буває чутно в липових гаях.

Холодно, холодно, холодно. Порожньо, порожньо, порожньо. Страшно, страшно, страшно.

Пауза.

Тіла живих істот зникли в поросі, і вічна матерія звернула їх в камені, у воду, у хмари, а душі їх всіх злилися в одну. Загальна світова душа — це я... я... У мене душа і Олександра Великого, і Цезаря, і Шекспіра, і Наполеона, і останній п'явки. В мені свідомості людей злилися з інстинктами тварин, і я пам'ятаю все, все, все, і кожне життя в самій собі я переживаю знову.

Показуються болотні вогні.

Аркадіна (тихо). Це щось декадентське.

Треплев (благально і з докором). Мама!

Ніна. Я самотня. Раз на сто років я відкриваю уста, щоб говорити, і мій голос звучить у цій порожнечі понуро, і ніхто не чує... І ви, бліді вогні, не чуєте мене... Під ранок вас народжує гниле болото, і ви блукаєте до зорі, але без думки, без волі, без тріпотіння життя. Боячись, щоб у вас не виникло життя, батько вічної матерії, диявол, кожну мить в вас, як в каменях і в воді, проводить обмін атомів, і ви змінюєтеся безперервно. У всесвіту залишається постійним і незмінним один лише дух.

Пауза.

Як бранець, кинутий в порожній глибокий колодязь, я не знаю, де я і що мене чекає. Від мене не приховано лише, що у впертій, жорстокою боротьбі з дияволом, початком матеріальних сил, мені судилося перемогти, і після того матерія і дух зіллються в гармонії прекрасною і настане царство світової волі. Але це буде лише тоді, коли мало-помалу,

через довгий, довгий ряд тисячоліть, і місяць, і світлий Сіріус, і земля звернуться в пил... А до того досі жах, жах...

Пауза; на тлі озера показуються дві червоні точки.

От наближається мій могутній противник, диявол. Я бачу його страшні червоні очі...

Аркадіна. Сіркою пахне. Це так потрібно?

Треплев. Так.

Аркадіна (сміється). Так, це ефект.

Треплев. Мама!

Ніна. Він нудьгує без людини...

Поліна Андріївна (Дорна). Ви зняли капелюх. Надіньте, а то простудитесь.

Аркадіна. Це доктор зняв капелюха перед дияволом, батьком вічної матерії.

Треплев (розлютившись, голосно). П'єса скінчилося! Досить! Завіса!

Аркадіна. Що ж ти сердишся?

Треплев. Досить! Завіса! Подавай завіса! (Топнув ногою.) Завіса!

Завіса опускається.

Винен! Я випустив з виду, що писати п'єси і грати на сцені можуть лише деякі вибрані. Я порушив монополію! Мені... Я... (Хоче ще щось сказати, але махає рукою і йде вліво.)

Аркадіна. Що з ним?

Сорін. Ірина, не можна так, матінка, звертатися з молодим самолюбством.

Аркадіна. Що ж я йому сказала?

Сорін. Ти його образила.

Аркадіна. Він сам попереджав, що це жарт, і я ставилася до його п'єсою, як до жарту.

Сорін. Все-таки...

Аркадіна. Тепер виявляється, що він написав велике твір! Скажіть, будь ласка! Стало бути, він влаштував цей спектакль і надушил сірою не для жарту, а для демонстрації... Йому хотілося повчити нас, як треба писати і що потрібно грати. Нарешті, це стає нудно. Ці постійні вилазки проти мене і шпильки, воля ваша, набриднуть хоч комусь! Примхливий, самолюбивий хлопець.

Сорін. Він хотів принести тобі задоволення.

Аркадіна. Так? Проте ж ось він не вибрав якийсь звичайної п'єси, а змусив нас прослухати цей декадентський маячня. Заради жарти я готова слухати і марення, але ж тут претензії на нові форми, на нову еру в мистецтві. А, по-моєму, тут ніяких нових форм немає, а просто поганий характер.

Тригорін. Кожен пише так, як хоче і як може.

Аркадіна. Нехай він пише як хоче і як може, тільки нехай залишить мене в спокої.

Дорн. Юпітер, ти сердишся...

Аркадіна. Я не Юпітер, а жінка. (Закурює.) Я не серджуся, мені тільки прикро, що молода людина так нудно проводить час. Я не хотіла образити.

Медведенко. Ніхто не має підстави відокремлювати дух від матерії, так як, може бути, самий дух є сукупність матеріальних атомів. (Жваво, Тригорину.) А ось, знаєте, описати б у п'єсі і потім зіграти на сцені, як живе наш брат-учитель. Важко, важко живеться!

Аркадіна. Це справедливо, але не будемо говорити ні про п'єсах, ні про атомах. Вечір такий славний! Чуєте, панове, співають? (Прислухається.) Як добре!

Поліна Андріївна. Це на тому березі.

Пауза.

Аркадіна (Тригорину). Сядьте біля мене. 10-15 років тому, тут, на озері, музика і співи лунали безперервно майже кожну ніч. Тут на березі шість поміщицьких садиб. Пам'ятаю, сміх, галас, стрілянина, і всі романи, романи... Jeune прем'єр ' и чай лімітед ом і кумиром всіх цих шести садиб був тоді ось, рекомендую (киває на Дорна), доктор Євген Сергійович. І тепер він чарівний, але тоді був неперевершений. Однак мене починає мучити совість. За що я образила мого бідного хлопчика? Я непокойна. (Голосно.) Костя! Син! Костя!

Маша. Я піду пошукаю його.

Аркадіна. Будь ласка, мила.

Маша (йде вліво). Ау! Костянтин Гаврилович!.. Ау! (Іде.)

Ніна (виходячи з-за естради.) Очевидно, продовження не буде, мені можна вийти. Доброго дня! (Цілується з Аркадиной і Поліною Андріївною.)

Сорін. Браво! браво!

Аркадіна. Браво! браво! Ми милувалися. З такою зовнішністю, з таким чудовим голосом не можна, гріх сидіти в селі. У вас повинен бути талант. Чуєте? Ви зобов'язані вступити на сцену!

Ніна. О, це моя мрія! (Зітхнувши.) Але вона ніколи не здійсниться.

Аркадіна. Хто знає? От дозвольте вам представити: Тригорін, Борис Олексійович.

Ніна. Ах, я така рада... (Сконфузившись.) Я завжди вас читаю...

Аркадіна (саджаючи її біля). Не конфузьтесь, мила. Він знаменитість, але у нього проста душа. Бачите, він сам засоромився.

Дорн. Гадаю, тепер можна підняти завісу, а то моторошно.

Шамраєв (голосно). Яків, підніми-но, братику, завіса!

Завіса піднімається.

Ніна (Тригорину). Чи Не правда, дивна п'єса?

Тригорін. Я нічого не зрозумів. Втім, дивився я з задоволенням. Ви так щиро грали. І декорація була прекрасна.

Пауза.

Повинно бути, в цьому озері багато риби.

Ніна. Так.

Тригорін. Я люблю ловити рибу. Для мене немає більше насолоди, як сидіти під вечір на березі і дивитися на поплавок.

Ніна. Але, я думаю, хто відчув насолоду творчості, для того всі інші насолоди не існують.

Аркадіна (сміючись). Не кажіть так. Коли йому говорять гарні слова, то він провалюється.

Шамраєв. Пам'ятаю, в Москві в оперному театрі одного разу знаменитий Сільва взяв нижнє до. А в цей час, як навмисне, сидів на галереї бас з наших синодальних півчих, і раптом, можете собі уявити наше крайнє здивування, ми чуємо з галереї: "Браво, Сільва!" — целою октавою нижче... Ось отак (низьким баском): браво, Сільва... Театр так і завмер.

Пауза.

Дорн. Тихий ангел пролетів.

Ніна. А мені пора. Прощайте.

Аркадіна. Куди? Куди так рано? Ми вас не пустимо.

Ніна. Мене чекає тато.

Аркадіна. Який він, право... (Цілуються.) Ну, що робити. Шкода, шкода вас відпускати.

Ніна. Якби ви знали, як мені важко їхати!

Аркадіна. Вас би проводив хто-небудь, моя крихітка.

Ніна (злякано). О, ні, ні!

Сорін (їй, благально). Залишіться!

Ніна. Не можу, Петро Миколайович.

Сорін. Залишіться на одну годину і все. Ну що, право...

Ніна (подумавши, крізь сльози). Не можна! (Тисне руку і швидко виходить.)

Аркадіна. Нещасна дівчина в сутності. Кажуть, її покійна мати заповіла чоловікові весь свій величезний стан, все до копійки, і тепер ця дівчинка залишилася ні з чим, так як батько її вже заповів все своє другій дружині. Це обурливо.

Дорн. Так, її татко порядна-таки скотина, треба віддати йому повну справедливість.

Сорін (потираючи змерзлі руки). Ходімо-но, панове, і ми, а то стає сиро. У мене ноги болять.

Аркадіна. Вони у тебе як дерев'яні, ледве ходять. Ну, ходімо, старий злощасний. (Бере його під руку.)

Шамраєв (подаючи руку дружині). Мадам?

Сорін. Я чую, знову виє собака. (Шамраеву.) Будьте ласкаві, Ілля Опанасович, накажіть відв'язати її.

Шамраєв. Не можна, Петро Миколайович, боюся, як би злодії в комору не забралися. Там у мене просо. (Йде поруч Медведенку.) Так, на цілу октаву нижче: "Браво, Сільва!" А адже не співак, простий синодальний співочий.

Медведенко. А скільки платні отримує синодальний співочий?

Всі йдуть, крім Дорна.

Дорн (один). Не знаю, може, я нічого не розумію або зійшов з розуму, але п'єса мені

сподобалася. У ній щось є. Коли ця дівчинка говорила про самотність і потім, коли показалися червоні очі диявола, у мене від хвилювання тремтіли руки. Свіжо, наївно... Ось, здається, він іде. Мені хочеться наговорити йому побільше приємного.

Треплев (входить). Вже немає нікого.

Дорн. Я тут.

Треплев. Мене по всьому парку шукає Машенька. Нестерпну створення.

Дорн. Костянтин Гаврилович, мені ваша п'єса надзвичайно сподобалася. Дивна вона якась, і кінця я не чув, і все-таки враження сильне. Ви талановита людина, вам треба продовжувати.

Треплев міцно тисне йому руку і рвучко обнімає.

Фуй, який нервовий. Сльози на очах... Я хочу сказати? Ви взяли сюжет з області абстрактних ідей. Так і виходило, бо що художній твір неодмінно повинне виражати яку-небудь велику думку. Тільки те прекрасно, що серйозно. Як ви бліді!

Треплев. Так ви кажете — продовжувати?

Дорн. Так... Але зображуйте тільки важливе і вічне. Ви знаєте, я прожив своє життя різноманітне і зі смаком, я задоволений, але якщо б мені довелося випробувати підйом духа, який буває у художників під час творчості, то, мені здається, я зневажав би свою матеріальну оболонку і все, що цій оболонці властиво, і нісся б від землі подалі у висоту.

Треплев. Винен, де Зарічна?

Дорн. І ось ще що. У творі повинна бути ясна, певна думка. Ви повинні знати, для чого пишете, інакше, якщо підете цій мальовничій дорозі без певної мети, то ви заблукаєте і ваш талант погубить вас.

Треплев (нетерпляче). Де Зарічна?

Дорн. Вона поїхала додому.

Треплев (в розпачі). Що ж мені робити? Я хочу її бачити... Мені необхідно її бачити... Я поїду...

Маша входить.

Дорн (Треплеву). Заспокойтесь, мій друг.

Треплев. Але все-таки я поїду. Я повинен поїхати.

Маша. Ідіть, Костянтин Гаврилович, в будинок. Вас чекає ваша мама. Вона непокойна.

Треплев. Скажіть їй, що я поїхав. І прошу вас усіх, залиште мене у спокої! Залиште! Не ходіть за мною!

Дорн. Але, але, але, милий... не можна так... Недобре.

Треплев (крізь сльози). Прощавайте, докторе. Дякую... (Іде.)

Дорн (зітхнувши). Молодість, молодість!

Маша. Коли нічого більше сказати, то кажуть: молодість, молодість... (Нюхає тютюн.)

Дорн (бере у неї табакерку і жбурляє в кущі). Це гидко!

Пауза.

У будинку, здається, грають. Треба йти.

Маша. Стривайте.

Дорн. Що?

Маша. Я ще раз хочу вам сказати. Мені хочеться поговорити... (Хвилюючись.) Я не люблю свого батька... але до вас лежить моє серце. Чомусь я всією душею відчуваю, що ви мені близькі... Допоможіть мені. Допоможіть, а то я зроблю дурість, я насмеюсь над своїм життям, зіпсую її... Не можу довше...

Дорн. Що? В чому допомогти?

Маша. Я страждаю. Ніхто, ніхто не знає моїх страждань! (Кладе йому голову на груди, тихо.) Я люблю Костянтина.

Дорн. Як всі знервовані! Як всі знервовані! І скільки кохання... Про, чаклунське озеро! (Ніжно.) Але що ж я можу зробити, дитя моє? Що? Що?

Завіса

ДІЯ ДРУГА

Майданчик для крокету. В глибині направо будинок з великою терасою, ліворуч видно озеро, в якому, відбиваючись, сяє сонце. Квітники. Опівдні. Жарко. Збоку площадки, у затінку старої липи, сидять на лаві Аркадіна, Дорн і Маша. У Дорна на колінах розкрита книга.

Аркадіна (Маші). Ось встанемте.

Обидві встають.

Станемо поруч. Вам двадцять два роки, а мені майже вдвічі. Євген Сергійович, хто з нас моложавее?

Дорн. Ви, звичайно.

Аркадіна. От... А чому? Тому що я працюю, я відчуваю, я постійно в суєті, а ви сидите на одному місці, не живете... І у мене правило: не заглядати в майбутнє. Я ніколи не думаю ні про старості, ні про смерті. Чому бути, того не минути.

Маша. А у мене таке відчуття, неначе я народилася вже давно-давно; життя своє я тягну волоком, як нескінченний шлейф... І часто не

буває ніякого бажання жити. (Сідає.) Звичайно, це все дрібниці. Треба здригнутися, скинути з себе все це.

Дорн (наспівує тихо). "Ви розкажіть їй, квіти мої..."

Аркадіна. Потім, я коректна, як англієць. Я, мила, тримаю себе в струні, як кажуть, і завжди одягнена і зачесана comme il faut. (2) Щоб я дозволила собі вийти з дому, хоча б оце у садок, у блузі або нечесаним? Ніколи. Тому я і збереглася, що ніколи не була фефелой, не розпускала себе, як деякі... (Подбоченясь, походжає майданчику.) Ось вам — як ципочка. Хоч п'ятнадцятирічну дівчинку грати.

Дорн. Ну-з. Тим не менше все-таки я продовжую. (Бере книгу. Ми зупинилися на гадючнику і щурах...

Аркадіна. І щурах. Читайте. (Сідає.) Втім, дайте мені, я буду читати. Моя черга. (Бере книгу і шукає в ній очима.) І щурах... Ось воно... (Читає.) "І, зрозуміло, для світських людей балувати романістів і залучати їх до себе так само небезпечно, як лабазнику виховувати щурів у своїх коморах. А між тим їх люблять. Отже, коли жінка обрала письменника, якого вона бажає заполонити, вона оточує його за допомогою компліментів, люб'язностей і угоджений..." Ну, це у французів, може бути, але у нас нічого подібного, жодних програм. У нас жінка звичайно, перш ніж заполонити письменника, сама вже закохана по вуха, зробіть милість. Недалеко ходити, взяти хоч мене і Тригоріна...

Йде Сорін, спираючись на тростину, і поруч з ним Ніна; Медведенко котить за ними порожнє крісло.

Сорін (тоном, яким пестять дітей). Так? У нас радість? Ми сьогодні веселі, врешті-решт? (До сестри.) У нас радість! Батько і мачуха поїхали до Твері, і ми тепер вільні на цілих три дні.

Ніна (сідає поруч з Аркадиной і обіймає її). Я щаслива! Я тепер належу вам.

Сорін (сідає в своє крісло). Вона сьогодні гарненька.

Аркадіна. Чепурна, цікава... За це ви розумниця. (Цілує Ніну.) Але не треба дуже хвалити, а то сглазим. Де Борис Олексійович?

Ніна. Він в купальні рибу вудить.

Аркадіна. Як йому не набридне! (Хоче продовжувати читати.)

Ніна. Це ви що?

Аркадіна. Мопассан "На воді", дорогенька. (Читає кілька рядків про себе.) Ну, далі нецікаво і невірно. (Закриває книгу.) Непокойна у мене душа. Скажіть, що з моїм сином? Чому він такий нудний і суворий? Він цілі дні проводить на озері, і я його майже зовсім не бачу.

Маша. У нього недобре на душі. (Ніні, боязко.) Прошу вас, прочитайте його п'єси!

Ніна (знизавши плечима). Ви хочете? Це так нецікаво!

Маша (стримуючи захоплення). Коли він сам читає що-небудь, то очі в нього горять і обличчя стає блідим. У нього прекрасний, сумний голос; а манери, як у поета.

Чути, як хропе Сорін.

Дорн. Спокійної ночі!

Аркадіна. Петруша!

Сорін. А?

Аркадіна. Ти спиш?

Сорін. Анітрохи.

Пауза.

Аркадіна. Ти не лікуєшся, а це недобре, брат.

Сорін. Я радий би лікуватися, та ось доктор не хоче.

Дорн. Лікуватися в шістдесят років!

Сорін. І в шістдесят років жити хочеться.

Дорн (досадливо). Е! Ну, приймайте валеріанові краплі.

Аркадіна. Мені здається, йому добре було б поїхати куди-небудь на води.

Дорн. Що ж? Можна поїхати. Можна і не поїхати.

Аркадіна. От і зрозумій.

Дорн. І розуміти нічого. Все ясно.

Пауза.

Медведенко. Петру Миколайовичу слід було б кинути курити.

Сорін. Дрібниці.

Дорн. Ні, не дрібниці. Вино і тютюн знеособлюють. Після сигари або чарки горілки ви вже не Петро Миколайович, а Петро Миколайович плюс ще хто-то, у вас розпливається ваше я, і ви вже належите до самого себе, як до третій особі — він.

Сорін (сміється). Вам добре міркувати. Ви пожили на своєму віку, а я? Я прослужив по судовому відомству 28 років, але ще не жив, нічого не відчув, зрештою, і, зрозуміла річ, жити мені дуже хочеться. Ви ситі і байдужі і тому маєте схильність до філософії, я ж хочу жити і тому п'ю за обідом херес і курю сигари і все. От і все.

Дорн. Треба ставитися до життя серйозно, а лікуватися в шістдесят років, шкодувати, що в молодості мало насолоджувався, це, вибачте, легковажність.

Маша (встає). Снідати пора, повинно бути. (Йде ленивою, вялою ходою.) Ногу відсиділа... (Іде.)

Дорн. Піде і перед сніданком дві чарочки пропустить.

Сорін. Особистого щастя немає у бідолахи.

Дорн. Пусте, ваше превосходительство.

Сорін. Ви міркуєте, як ситий чоловік.

Аркадіна. Ах, що може бути нудніше цієї ось милою сільської нудьги! Жарко, тихо, ніхто нічого не робить, все філософствують... Добре з вами, друзі, вас приємно слухати, але... сидіти у себе в номері і вчити роль — куди краще!

Ніна (захоплено). Добре! Я розумію вас.

Сорін. Звичайно, в місті краще. Сидиш у своєму кабінеті, лакей нікого не впускає без доповіді, телефон... на вулиці візники і все...

Дорн (наспівує). "Ви розкажіть їй, квіти мої..."

Входить Шамраєв, за ним Поліна Андріївна.

Шамраєв. Ось і наші. Добрий день! (Цілує руку у Аркадиной, потім у Ніни.) Дуже радий бачити вас у доброму здоров'ї. (Аркадиной.) Дружина каже, що ви збираєтеся сьогодні їхати з нею разом у місто. Це правда?

Аркадіна. Так, ми збираємося.

Шамраєв. Гм... Це чудово, але чому ж ви поїдете, вельмишановна? Сьогодні у нас возять жито, всі працівники зайняті. А на будь конях, дозвольте вас запитати?

Аркадіна. На яких? Почім я знаю — на яких!

Сорін. У нас же виїзні є.

Шамраєв (хвилюючись). Виїзні? А де я візьму хомути? Де я візьму хомути? Це дивно! Це незбагненно! Высокоуважаемая! Вибачте, я благоговію перед вашим талантом, готовий віддати за вас десять років життя, але коней я вам дати не можу!

Аркадіна. Але якщо я повинна їхати? Дивна річ!

Шамраєв. Вельмишановна! Ви не знаєте, що значить господарство!

Аркадіна (розлютившись). Це стара історія! В такому випадку я сьогодні їду в Москву. Накажіть найняти для мене коней в селі, а то я піду на станцію пішки!

Шамраєв (розлютившись). В такому разі я відмовляюся від місця! Шукайте собі іншого керуючого! (Іде.)

Аркадіна. Кожне літо так, щоліта мене тут ображають! Нога моя більше не буде!

Йде вліво, де передбачається купальня; через хвилину видно, як вона проходить в будинок; за нею йде Григорій з вудками і з відром.

Сорін (розлютившись). Це нахабство! Це чорт знає що таке! Мені це набридло, в кінці кінців. Зараз же подати сюди всіх коней!

Ніна (Поліні Андріївні). Відмовити Ірині Миколаївні, знаменитої артистці! Хіба всяке бажання її, навіть каприз, не важливіше вашого господарства? Просто неймовірно!

Поліна Андріївна (в розпачі). Що я можу? Увійдіть у моє положення: що я можу?

Сорін (Nina). Ходімо до сестри... Ми всі будемо благати її, щоб вона не їхала. Чи Не правда? (Дивлячись у напрямку, куди пішов Шамраєв.) Нестерпний людина! Деспот!

Ніна (заважаючи йому встати). Сидіть, сидіть... Ми вас довеземо...

Вона і Медведенко котять крісло.

О, як це жахливо!..

Сорін. Так, так, це жахливо... Але він не піде, я зараз поговорю з ним.

Йдуть; залишаються тільки Дорн і Поліна Андріївна.

Дорн. Люди нудні. В сутності слід було б вашого чоловіка звідси просто в шию, а адже все скінчиться тим, що ця стара баба Петро Миколайович і його сестра попросять у нього пробачення. Ось побачите!

Поліна Андріївна. Він і виїзних коней послав у поле. І кожен день такі непорозуміння. Якби ви знали, як це хвилює мене! Я хворію; бачите, я тремчу... Я не виношу його брутальності. (Благально.) Євген, дорогий, ненаглядний, візьміть мене до себе... наш Час йде, ми вже не молоді, і хоч би в кінці життя нам не ховатися, не брехати...

Пауза.

Дорн. Мені п'ятдесят п'ять років, вже пізно змінювати свою життя.

Поліна Андріївна. Я знаю, ви відмовляєте мені, бо що, крім мене, є жінки, які вам близькі. Взяти всіх до себе неможливо. Я розумію. Вибачте, я вам набридла.

Ніна показується біля будинку; вона рве квіти.

Дорн. Ні, нічого.

Поліна Андріївна. Я страждаю від ревнощів. Звичайно, ви доктор, вам не можна уникати жінок. Я розумію...

Дорн (Ніні, яка підходить). Як там?

Ніна. Ірина Миколаївна плаче, а у Петра Миколайовича астма.

Дорн (встає). Піти дати обом валеріанових крапель...

Ніна (подає йому квіти). Будьте ласкаві!

Дорн. Mercі bien. (Іде до хати.)

Поліна Андріївна (йдучи з ним). Які милі квіти! (Біля будинку, глухим голосом.) Дайте мені ці квіти! Дайте мені ці квіти! (Отримавши квіти, рве їх і кидає в сторону.)

Обидва йдуть у будинок.

Ніна (одна). Як дивно бачити, що відома артистка плаче, та ще з такого порожнього приводу! І не дивно, знаменитий письменник, улюбленець публіки, про нього пишуть у всіх газетах, портрети його продаються, його переводять на іноземні мови, а він цілий день ловить рибу і радіє, що спіймав двох головлей. Я думала, що відомі люди горді, неприступні, що вони зневажають натовп і своєю славою, блиском свого імені як б мстять їй за те, що вона вище всього ставить знатність походження і багатство. Але ось вони плачуть, вудять рибу, грають в карти, сміються і сердяться, як всі...

Треплев (входить без капелюха, з рушницею і з убитою чайкою). Ви одні тут?

Ніна. Одна.

Треплев кладе біля її ніг чайку.

Що це означає?

Треплев. Я мав підлість вбити сьогодні цю чайку. Кладу у ваших ніг.

Ніна. Що з вами? (Піднімає чайку і дивиться на неї.)

Треплев (після паузи). Скоро таким же чином я вб'ю самого себе.

Ніна. Я вас не впізнаю.

Треплев. Так, після того, як я перестав впізнавати вас. Ви змінилися до мене, ваш погляд холодний, моя присутність сковує вас.

Ніна. Останнім часом ви стали дратівливі, висловлюєтесь всі незрозуміло, якимись символами. І ось ця чайка теж, мабуть, символ, але, вибачте, Я не розумію... (Кладе чайку на лаву.) Я занадто проста, щоб розуміти вас.

Треплев. Це почалося з того вечора, коли так нерозумно провалилася моя п'єса. Жінки не прощають неуспіху. Я все спалив, все до останнього клаптика. Якби ви знали, як я нещасливий! Ваше охолодження страшно, неймовірно, точно я прокинувся і бачу ось, ніби це озеро раптом висохло або пішло в землю. Ви тільки що сказали, що ви занадто прості, щоб розуміти мене. Про, що тут розуміти?! П'єса не сподобалась, ви нехтуєте моє натхнення, вже вважаєте мене пересічним, нікчемним, яких багато... (Топнув ногою.) Як це я добре розумію, розумію! У мене в мозку точно цвях, будь він проклятий разом з моїм самолюбством, яке ссе мою кров, смокче, як змія... (Побачивши Тригоріна, який йде, читаючи книжку.) Ось йде справжній талант; ступає, як Гамлет, і теж з книжкою. (Дражнить.) "Слова, слова, слова..." Це сонце ще не підійшов до вас, а ви вже посміхаєтеся, погляд ваш розтанув у його променях. Не стану заважати вам. (Іде швидко.)

Тригорін (записуючи в книжку). Нюхає тютюн і п'є горілку... Завжди в чорному. Її любить вчитель...

Ніна. Привіт, Борис Олексійович!

Тригорін. Доброго дня. Обставини несподівано склалися так, що, здається, ми сьогодні їдемо. Ми з вами навряд чи ще побачимось коли-небудь. А шкода. Мені доводиться часто зустрічати молодих дівчат, молодих і цікавих, я вже забув і не можу собі ясно уявити, як почувають

себе в 18-19 років, і тому у мене в повістях і оповіданнях молоді дівчата звичайно фальшиві. Я б хотів хоч годину побути на вашому місці, щоб дізнатися, як ви думаєте і взагалі що ви за штучка.

Ніна. А я хотіла б побувати на вашому місці.

Тригорін. Навіщо?

Ніна. Щоб дізнатися, як почуває себе відомий талановитий письменник. Як відчувається популярність? Як ви відчуваєте те, що ви відомі?

Тригорін. Як? Повинно бути, ніяк. Про це я ніколи не думав. (Подумавши.) Що-небудь з двох: або ви перебільшуєте мою популярність, або ж взагалі вона ніяк не відчувається.

Ніна. А якщо читаєте про себе в газетах?

Тригорін. Коли хвалять, приємно, а коли лають, то потім два дні відчуваєш себе не в дусі.

Ніна. Дивний світ! Як я заздрю вам, якщо б ви знали! Жереб людей різний. Одні ледве тягнуть своє нудне, непомітне існування, всі схожі один на одного, всі нещасні; іншим же, як, наприклад, вам, — ви один з мільйона, —випала на частку життя цікава, світла, повна значення... Ви щасливі...

Тригорін. Я? (Знизуючи плечима.) Гм... Ви от говорите про популярність, про щастя, про якийсь світлою, цікавого життя, а для мене всі ці гарні слова, вибачте, все одно що мармелад, якого я ніколи не їм. Ви дуже молоді і дуже добрі.

Ніна. Ваше життя прекрасне!

Тригорін. Що ж у ній особливо хорошого? (Дивиться на годинник.) Я повинен зараз йти і писати. Вибачте, мені колись... (Сміється.) Ви, як кажуть, наступили на мою найулюбленішу мозоль, і ось я починаю хвилюватися і трохи сердитий. Втім, давайте говорити. Будемо говорити про моєї прекрасної, світле життя... Ну, з чого почнемо? (Трохи подумавши.) Бувають насильницькі уявлення, коли людина день і ніч думає, наприклад, усі про місяць, і у мене є своя така місяць. День і ніч долає мене одна неотвязчивая думка: я повинен писати, я повинен писати, я повинен... Ледве скінчив повість, як вже чомусь повинен писати іншу, потім третю, після третьої четверту... Пишу безперервно, як на перекладних, і не інакше можу. Що ж тут прекрасного і світлого, я вас питаю? О, що за дика життя! Ось я з вами, я хвилююся, а між тим кожна мить пам'ятаю, що мене чекає незакінчена повість. Бачу ось хмара, схожа на рояль. Думаю: треба буде згадати де-небудь в оповіданні, що пливло хмара, схожа на рояль. Пахне геліотропом. Швидше мотаю на вус: нудотний запах, вдові колір, згадати при описі літнього вечора. Ловлю себе і вас на кожній фразі, на кожному слові і поспішаю швидше замкнути всі ці фрази і слова в свою літературну комору: авось пригодиться! Коли кінчаю роботу, біжу в театр або ловити рибу; тут би й відпочити, забутися, ан — ні, в голові вже перевертається важке чавунне ядро — новий сюжет, і вже тягне до столу, і треба поспішати знову писати і писати. І так завжди, завжди, і немає мені спокою від самого себе, і я відчуваю, що з'їдаю власне життя, що для меду, який я віддаю комусь в простір, я обираю пил з найкращих квітів, рву самі квіти і топчу їх коріння. Хіба я не божевільний? Хіба мої близькі і знайомі тримають себе зі мною, як зі здоровим? "Що пописываете? Чим нас подаруєте?" Одне і те ж, одне і те ж, і мені здається, що це увагу знайомих, похвали, захоплення — все це обман, що мене дурять, як хворого, і я іноді боюся, що ось-ось підкрадуться до мене ззаду, і схоплять повезуть, як Поприщина, в божевільний будинок. А в ті роки, в молоді, кращі роки, коли я починав, моє письменство було одним суцільним мукою. Маленький письменник, особливо коли йому не щастить, здається собі незграбним, незграбним, зайвим, нерви у нього напружені, знервовані; нестримно бродить він близько людей, причетних до літератури і мистецтва, невизнаний, ніким не помічається,

боячись прямо і сміливо дивитися в очі, пристрасний гравець, у якого немає грошей. Я не бачив свого читача, але чомусь в моєму уяві він уявлявся мені недружнім, недовірливим. Я боявся публіки, вона була страшна мені, і коли мені доводилося ставити свою нову п'єсу, то мені здавалося всякий раз, що брюнети вороже налаштовані, а блондини холодно байдужі. О, як це жахливо! Яка це була мука!

Ніна. Дозвольте, але хіба натхнення і самий процес творчості не дають вам високих, щасливих хвилин?

Тригорін. Так. Коли пишу, приємно. І читати коректуру приємно, але... ледве вийшло з друку, як я не виношу, та бачу вже, що воно не те, помилка, що його не варто було б писати зовсім, і мені прикро, на душі дрянно... (Сміючись.) А публіка читає: "Так, мило, талановито... Мило, але далеко до Толстого", або: "Прекрасна річ, але "Батьки і діти" Тургенєва краще". І так до гробової дошки все буде тільки мило і талановито, мило і талановито — більше нічого, а як помру, знайомі, проходячи повз могили, будуть говорити: "Тут лежить Тригорін. Хороший був письменник, але він писав гірше Тургенєва".

Ніна. Вибачте, я відмовляюся розуміти вас. Ви просто розпещені успіхом.

Тригорін. Яким успіхом? Я ніколи не подобався собі. Я не люблю себе як письменника. Найгірше, що я в якомусь чаду і часто не розумію, що я пишу... Я люблю ось цю воду, дерева, небо, я відчуваю природу, вона збуджує в мені пристрасть, непереборне бажання писати. Але адже я не пейзажист тільки, адже я ще громадянин, я люблю батьківщину, народ, я відчуваю, що якщо я письменник, то я зобов'язаний говорити про народ, про його страждання, про його майбутнє, говорити про науку, про права людини та інше та інше, і я говорю про все, поспішаю, мене з усіх боків підганяють, сердяться, я гасаю з боку в бік, як лисиця, зацькована псами, бачу, що життя і наука все йдуть вперед і вперед, а я все відстаю і відстаю, як мужик, що спізнився на поїзд, і, врешті-решт,

відчуваю, що я вмію писати тільки пейзаж, а в усьому іншому я фальшив і фальшив до мозку кісток.

Ніна. Ви запрацювалися, і у вас немає часу і полювання сознать своє значення. Нехай ви незадоволені собою, але для інших ви великі і прекрасні! Якщо б я була таким письменником, як ви, то я віддала б натовпі всю своє життя, але усвідомлювала, що її щастя тільки в тому, щоб підноситися до мене, і вона возила мене на колісниці.

Тригорін. Ну, на колісниці... Агамемнон я, чи що?

Обидва посміхнулися.

Ніна. За таке щастя, як бути письменницею або артисткою, я перенесла б нелюбов близьких, нужду, розчарування, я жила б під дахом і їла б тільки житній хліб, страждала б від невдоволення собою, від свідомості своїх недосконалостей, але зате б вже я зажадала слави... справжньої, гучної слави... (Закриває обличчя руками.) Голова паморочиться... Уф!..

Голос Аркадиной (з дому): "Борис Олексійович!"

Тригорін. Мене звати... Повинно бути, укладатися. А не хочеться їхати. (Озирається на озеро.) Бач яка благодать!.. Добре!

Ніна. Бачите на тому березі дім і сад?

Тригорін. Так.

Ніна. Це садиба моєї покійної матері. Я там народилася. Я все життя провела біля цього озера і знаю на ньому кожен острівець.

Тригорін. Добре у вас тут! (Побачивши чайку.) А це що?

Ніна. Чайка. Костянтин Гаврилич вбив.

Тригорін. Красивий птах. Право, не хочеться їхати. Ось умовте-ка Ірину Миколаївну, щоб вона залишилася. (Записує в книжку.)

Ніна. Що це ви пишете?

Тригорін. Так, записую... майнув Сюжет... (Ховаючи книжку.) Сюжет для невеликого оповідання: на березі озера з дитинства живе молода дівчина, така, як ви; любить озеро, як чайка, і щаслива, і вільна, як чайка. Але випадково прийшла людина, побачив і від нічого робити погубив її, як ось цю чайку.

Пауза.

У вікні показується Аркадіна.

Аркадіна. Борис Олексійович, де ви?

Тригорін. Зараз! (Йде і озирається на Ніну; у вікна, Аркадиной.) Що?

Аркадіна. Ми залишаємося.

Тригорін йде в дім.

Ніна (підходить до рампи; після деякого раздумъя). Сон!

Завіса

ДІЯ ТРЕТЯ

Їдальня в будинку Соріна. Направо і наліво двері. Буфет. Шкап з ліками. Посеред кімнати стіл. Валізу і картонки; помітні приготування до від'їзду. Тригорін снідає, Маша стоїть біля столу.

Маша. Все це я розповідаю вам, як письменнику. Можете скористатися. Я вам по совісті: якщо б він поранив себе серйозно, то я не стала б жити жодної хвилини. А все ж я хоробра. Ось взяла і вирішила: вирву цю любов свого серця, з коренем вирву.

Тригорін. Яким же чином?

Маша. Заміж виходжу. За Медведенка.

Тригорін. Це за вчителя?

Маша. Так.

Тригорін. Не розумію, яка потреба.

Маша. Любити безнадійно, цілі роки все чекати чогось... А як вийду заміж, буде вже не до любові, нові турботи заглушать все старе. І все-таки, знаєте, зміна. Не повторити нам?

Тригорін. А не забагато буде?

Маша. Ну, ось! (Наливає по чарці.) Ви не дивіться на мене так. Жінки п'ють частіше, ніж ви думаєте. Меншість п'є відкрито, як я, а більшість таємно. Так. І все горілку або коньяк. (Цокається.) Бажаю вам! Ви людина проста, шкода з вами розлучатися.

П'ють.

Тригорін. Мені самому не хочеться їхати. Маша. А ви попросіть, щоб вона залишилася. Тригорін. Ні, тепер не залишиться. Син веде себе вкрай нетактовно. То стрілявся, а тепер, кажуть, збирається мене на дуель викликати. А заради чого? Дметься, фиркає, проповідує нові форми... Але адже всім вистачить місця, і новим і старим, — навіщо штовхатися? Маша. Ну, і ревнощі. Втім, це не моя справа.

Пауза.

Яків проходить зліва направо з валізою; входить Ніна і зупиняється біля вікна.

Мій учитель не дуже розумний, але добрий чоловік і бідняк, і мене сильно любить. Шкода його. І його матір стареньку шкода. Ну-с, дозвольте побажати вам всього доброго. Не поминайте лихом. (Міцно тисне руку.) Дуже вам вдячна за ваше добре розташування. Надішліть мені ваші книжки, неодмінно з автографом. Тільки не пишіть "многоуважаемой", а просто так: "Мар'ї, родства не пам'ятає, невідомо для чого живе на цьому світі". Прощайте! (Іде.)

Ніна (простягаючи в бік Тригоріна руку, стиснуту в кулак). Чет чи непарне?

Тригорін. Чет.

Ніна (зітхнувши). Немає. У мене в руці тільки одна горошина. Я загадала: чи йти мені в актриси чи ні? Хоч би порадив хтось.

Тригорін. Тут радити не можна.

Пауза.

Ніна. Ми розлучаємося і... мабуть, більше вже не побачимося. Я прошу вас прийняти від мене на пам'ять ось цей маленький медальйон.

Я наказала вирізати ваші ініціали... а з цього боку назву вашої книжки: "Дні і ночі".

Тригорін. Як Граціозно! (Цілує медальйон.) Чарівний подарунок!

Ніна. Іноді згадуйте про мене.

Тригорін. Я буду згадувати. Я буду згадувати вас, якою ви були в той ясний день — пам'ятаєте? —тиждень тому, коли ви були в світлій сукні... ми розмовляли... ще тоді на лаві лежала біла чайка.

Ніна (задумливо). Так, чайка...

Пауза.

Більше нам говорити не можна, сюди ідуть... Перед від'їздом дайте мені дві хвилини, благаю вас... (Йде вліво.)

Одночасно входять праворуч Аркадіна, Сорін у фраку з зіркою, потім Яків, заклопотаний укладанням.

Аркадіна. Залишайся-ка, старий, вдома. Тобі з твоїм ревматизм роз'їжджати по гостям? (Тригорину.) Це хто вийшов? Ніна?

Тригорін. Так.

Аркадіна. Pardon, ми завадили... (Сідає.) Здається, всі поклала. Замучилася.

Тригорін (читає на медальйоні). "Дні і ночі", сторінка 121, рядки 11 і 12.

Яків (прибираючи зі столу). Вудки теж накажете укласти?

Тригорін. Так, вони мені ще знадобляться. А книги віддай кому-небудь.

Яків. Слухаю.

Тригорін (про себе). Сторінка 121, рядки 11 і 12. Що у цих рядках? (Аркадиной.) Тут в будинку є мої книжки?

Аркадіна. У брата в кабінеті, в кутовому шкапу.

Тригорін. Сторінка 121... (Іде.)

Аркадіна. Право, Петруша, залишився б вдома...

Сорін. Ви від'їжджаєте, без вас мені буде важко будинку.

Аркадіна. А в місті що ж?

Сорін. Нічого особливого, але все ж. (Сміється.) Буде закладка земського будинку і все таке... Хочеться хоч на годину-інший піднестися від цієї пискариной життя, а то дуже вже я залежався, точно старий мундштук. Я наказав подавати коней годині, в один час і виїдемо.

Аркадіна (після паузи). Ну, живи тут, не нудьгуй, не простуживайся. Пильнуй за сином. Бережи його. Наставляй.

Пауза.

Ось поїду, так і не буду знати, чому стрілявся Костянтин. Мені здається, головною причиною була ревнощі, і чим швидше я відвезу звідси Тригоріна, тим краще.

Сорін. Як тобі сказати? Були й інші причини. Зрозуміла річ, чоловік молодий, розумний, живе в селі в глушині, без грошей, без стану, без майбутнього. Ніяких занять. Соромиться і боїться своєї неробстві. Я надзвичайно люблю, і він до мене прив'язаний, але все ж, в кінці — решт, йому здається, що він зайвий в будинку, що він тут нахлібник, приживал. Зрозуміла річ, самолюбство...

Аркадіна. Горе мені з ним! (В задумі.) Вступити б йому на службу, чи що...

Сорін (насвистує, потім нерішуче). Мені здається, було б найкраще, якби ти... дала йому трохи грошей. Насамперед йому потрібно одягнутися по-людськи і все. Подивися, один і той же сюртучишко він тягає три роки, ходить без пальто... (Сміється.) Та й погуляти малому не завадило б... Поїхати за кордон, чи що... адже Це не дорого коштує.

Аркадіна. Все-таки... Мабуть, на костюм я ще можу, але щоб за кордон... Ні, в даний час і на костюм не можу. (Рішуче.) Немає у мене грошей!

Сорін сміється.

Ні!

Сорін (насвистує). Так-с. Прости, мила, не сердься. Я тобі вірю... Ти великодушна, благородна жінка.

Аркадіна (крізь сльози). Немає у мене грошей!

Сорін. Якби в мене гроші, зрозуміла річ, я б сам дав йому, але у мене нічого немає, ні п'ятачка. (Сміється.) Всю мою пенсію у мене забирає керуючий і витрачає на землеробство, скотарство, бджільництво, і гроші мої пропадають даром. Бджоли дохнуть, корови дохнуть, коней мені ніколи не дають...

Аркадіна. Так, у мене є гроші, але ж я артистка; одні туалети розорили зовсім.

Сорін. Ти добра, мила... Я тебе поважаю... Так... Але знову зі мною щось того... (Похитується.) Голова паморочиться. (Тримається за стіл.) Мені погано і все.

Аркадіна (злякано). Петруша! (Намагаючись підтримати його.) Петруша, дорогий мій... (Кричить.) Допоможіть мені! Допоможіть!..

Входять Треплев з пов'язкою на голові, Медведенко.

Йому погано!

Сорін. Нічого, нічого... (Посміхається і п'є воду.) Вже пройшло... і все...

Треплев (матері). Не лякайся, мама, це не небезпечно. З дядьком тепер це часто буває. (Дядькові.) Тобі, дядьку, треба полежати.

Сорін. Трошки, да... А все-таки в місто я поїду... Полежу і поїду... зрозуміла річ... (Іде, спираючись на тростину.)

Медведенко (веде його під руку). Є загадка: вранці на чотирьох, опівдні на двох, увечері на трьох...

Сорін (сміється). Саме. А вночі на спині. Дякую вас, я сам можу йти...

Медведенко. Ну ось, церемонії!..

Він і Сорін йдуть.

Аркадіна. Як він мене налякав!

Треплев. Йому нездорово жити в селі. Сумує. Ось якщо б ти, мамо, раптом розщедрилася і дала йому в борг тисячі півтори-дві, то він міг би прожити в місті цілий рік.

Аркадіна. У мене немає грошей. Я актриса, а не банкір.

Пауза.

Треплев. Мама, переміни мені пов'язку. Ти це добре робиш.

Аркадіна (дістає з аптечного шкапа иодоформ і ящик з перев'язувальним матеріалом). А доктор запізнився.

Треплев. Обіцяв бути до десяти, а вже опівдні.

Аркадіна. Сідай. (Знімає у неї з голови пов'язку.) Ти як у чалмі. Вчора один приїжджий питав на кухні, якої ти національності. А у тебе майже зовсім зажило. Залишилися самі дурниці. (Цілує її в голову.) А ти без мене знову не зробиш чик-чик?

Треплев. Ні, мамо. То була хвилина божевільного відчаю, коли я не міг володіти собою. Більше це не повториться. (Цілує їй руку.) У тебе золоті руки. Пам'ятаю, дуже давно, коли ти ще служила на казенній сцені, — я тоді був маленьким, у нас у дворі була бійка, сильно побили жилицу-пралю. Пам'ятаєш? Її підняли без почуттів... ти ходила до неї, носила ліки, мила в кориті її дітей. Невже не пам'ятаєш?

Аркадіна. Немає. (Накладає нову пов'язку.)

Треплев. Дві балерини жили тоді в тому ж будинку, де ми... Ходили до тебе каву пити...

Аркадіна. Це пам'ятаю.

Треплев. Богомольные вони такі були.

Пауза.

Останнім часом, ось у ці дні, я люблю тебе так само ніжно і зворушливо, як в дитинстві. Крім тебе, тепер у мене нікого не залишилося. Тільки навіщо, навіщо між мною і тобою став цей чоловік.

Аркадіна. Ти не розумієш його, Костянтин. Це захід особистість...

Треплев. Однак, коли йому доповіли, що я збираюся викликати його на дуель, благородство не завадило йому зіграти боягуза. Їде. Ганебне втеча!

Аркадіна. Який дурниця! Я сама відводжу його звідси. Наша близькість, звичайно, не може тобі подобатися, але ти розумний і інтелігентний, я маю право вимагати від тебе, щоб ти поважав мою свободу.

Треплев. Я поважаю твою свободу, але і ти дозволь мені бути вільним і ставитися до цієї людини, як я хочу. Захід особистість! Ось ми з тобою майже сваримося через нього, а він тепер де-небудь в вітальні або в саду сміється наді мною і над тобою, розвиває Ніну, старається остаточно переконати її, що він геній.

Аркадіна. Для тебе насолоду говорити мені неприємності. Я поважаю цю людину і прошу при мені не висловлюватися про нього погано.

Треплев. А я не поважаю. Ти хочеш, щоб я теж вважав його генієм, але, вибач, я брехати не вмію, від його творів мені до вподоби.

Аркадіна. Це заздрість. Людям не талановитим, але з претензіями, нічого більше не залишається, як засуджувати справжні таланти. Нічого сказати, втіха!

Треплев (іронічно). Справжні таланти!

(Гнівно.) Я талановитіший вас всіх, коли на те пішло! (Зриває з голови пов'язку.) Ви, рутинеры, захопили першість у мистецтві і вважаєте законним і дійсним лише те, що робите ви самі, а решту ви гнетете і душіть! Не визнаю я вас! Не визнаю ні тебе, ні його!

Аркадіна. Декадент!..

Треплев. Вирушай в свій милий театр і грай там в жалюгідних, бездарних п'єсах!

Аркадіна. Ніколи я не грала в таких п'єсах. Залиш мене! Ти і жалюгідного водевілю написати не в змозі. Київський міщанин! Приживал!

Треплев. Скнара!

Аркадіна. Оборвыш!

Треплев сідає і тихо плаче

Нікчема! (Пройшовшись в хвилюванні.) Не плач. Не потрібно плакати... (Плаче.) Не треба... (Цілує його в лоб, щоки, в голову.) Миле моє дитя, прости... Прости свою грішну мати. Прости мене нещасну.

Треплев (обіймає її.) Якби ти знала! Я все втратив. Вона мене не любить, я вже не можу писати... пропали всі надії...

Аркадіна. Не впадай у відчай... Все обійдеться. Я зараз відвезу його, вона знову тебе полюбить. (Витирає їй сльози.) Буде. Ми вже помирилися.

Треплев (цілує їй руки). Так, мама.

Аркадіна (ніжно). Помирись з ним. Не треба дуелі... Адже не треба?

Треплев. Добре... Тільки, мамо, дозволь мені не зустрічатися з ним. Мені це важко... вище сил... (Входить Тригорін.) Ось... Я вийду... (Швидко прибирає в шкап ліки.) А пов'язку вже доктор зробить...

Тригорін (шукає в книжці). Сторінка 121... рядки 11 і 12... От... (Читає.) "Якщо тобі коли-небудь знадобиться моє життя, то прийди і візьми її".

Треплев підбирає з полу пов'язку й іде.

Аркадіна (подивившись на годинник). Скоро коней подадуть.

Тригорін (про себе). Якщо тобі коли-небудь знадобиться моє життя, то прийди і візьми її.

Аркадіна. У тебе, сподіваюся, всі вже укладено?

Тригорін (нетерпляче). Так, так... (В задумі.) Чому у цьому заклику чистої душі почулася мені печаль і моє серце так болісно стислося?.. Якщо тобі коли-небудь знадобиться моє життя, то прийди і візьми її. (Аркадиной.) Залишимося ще на один день!

Аркадіна заперечно хитає головою.

Залишимося!

Аркадіна. Милий, я знаю, що утримує тебе тут. Але май над собою владу. Ти трохи сп'янів, отрезвись.

Тригорін. Будь ти теж твереза, будь розумна, рассудительна, благаю тебе, поглянь на все це, як справжній друг... (Тисне їй руку.) Ти здатна на жертви... Будь моїм другом, відпусти мене...

Аркадіна (в сильному хвилюванні). Ти так захопився?

Тригорін. Мене вабить до неї! Бути може, це саме те, що мені потрібно.

Аркадіна. Любов провінційної дівчинки? Про, як ти мало себе знаєш!

Тригорін. Іноді люди сплять на ходу, так от я кажу з тобою, а сам ніби сплю і бачу її у сні... Мною оволоділи солодкі, чарівні мрії... Відпусти...

Аркадіна (тремтячи). Ні, ні... Я звичайна жінка, зі мною не можна говорити так... Не муч мене, Борис... Мені страшно...

Тригорін. Якщо захочеш, ти можеш бути необыкновенною. Любов юна, чарівна, поетична, виносить у світ мрій, — на землі тільки вона одна може дати щастя! Такої любові я не випробував ще В молодості було... колись, я оббивав пороги редакцій, боровся з нуждою... Тепер от вона, ця любов, прийшла нарешті, манить... Який же сенс тікати від неї?

Аркадіна (з гнівом). Ти збожеволів!

Тригорін. І нехай.

Аркадіна. Ви всі змовилися сьогодні мучити мене! (Плаче.)

Тригорін (бере себе за голову). Не розуміє! Не хоче зрозуміти!

Аркадіна. Невже я так стара і потворна, що з мною можна, не соромлячись, говорити про інших жінок? (Обнімає його і цілує.) О, ти збожеволів! Мій прекрасний, чудовий... Ти, остання сторінка мого життя! (Стає на коліна.) Моя радість, моя гордість, моє блаженство... (Обіймає його коліна.) Якщо ти покинеш мене, хоч на одну годину, то я не переживу, зійду з розуму, мій дивовижний, чудовий, мій повелитель...

Тригорін. Сюди можуть увійти. (Допомагає їй підвестися.)

Аркадіна. Нехай, я не соромлюся моєї любові до тебе. (Цілує йому руки.) Скарб мій, відчайдушна голова, ти хочеш шаленіти, але я не хочу, не пущу... (Сміється.) Ти мій... ти мій... І мій лоб, і очі мої, я ці прекрасні шовковисте волосся теж мої... Ти весь мій. Ти такий талановитий, розумний, найкращий з усіх теперішніх письменників, ти єдина надія Росії... У тебе стільки щирості, простоти, свіжості, здорового гумору... Ти можеш одним штрихом передати найголовніше, що характерно для особи або пейзажу, люди у тебе, як живі. О, тебе не можна читати без захвату! Ти думаєш, це фіміам? Я лещу? Ну, подивись мені в очі... подивися... Схожа я на лгунью? От і бачиш, я вмію цінувати тебе; одна кажу тобі правду, мій милий, чудовий... Поїдеш? Так? Ти мене не покинеш?..

Тригорін. У мене немає своєї волі... У мене ніколи не було своєї волі... Млявий, пухкий, завжди покірний — невже це може подобатися жінці? Бери мене, увози, але тільки не відпускай від себе ні на крок...

Аркадіна (про себе). Тепер він мій. (Розв'язно, як ні в чому не бувало.) Втім, якщо хочеш, можеш залишитися. Я поїду сама, а ти приїдеш потім, через тиждень. Справді, куди тобі поспішати?

Тригорін. Ні, поїдемо разом.

Аркадіна. Як хочеш. Разом, разом... Що ти?

Пауза.

Тригорін записує в книжку.

Тригорін. Вранці чув гарний вислів: "Дівочий бор"... стане у Нагоді. (Потягується.) Значить, їхати? Знову вагони, станції, буфети, відбивні котлети, розмови...

Шамраєв (входить). Маю честь з сумом заявити, що коні подані. Пора вже, вельмишановна, їхати на станцію; поїзд приходить в два і п'ять хвилин. Так ви ж, Ірина Миколаївна, зробіть милість, не забудьте навести довідку: де тепер актор Суздальцев? Чи живий? Чи здоровий? Разом пивали коли-то... "Пограбованої поштою" грав неповторно... ним тоді, пам'ятаю, в Єлисаветграді служив трагік Ізмайлов, теж особистість чудова... Не поспішайте, вельмишановна, п'ять хвилин ще можна. Раз у однією мелодрамі вони грали змовників, і коли їх раптом накрили, то треба було сказати: "Ми потрапили в пастку", а Ізмайлов — "Ми потрапили в запендю"... (Сміється.) Запендю!..

Поки він говорить, Яків клопочеться біля валіз, покоївка приносить Аркадиной капелюх, манто, парасольку, рукавички; всі допомагають Аркадиной одягнутися. З лівої двері визирає кухар, який трохи згодом входить нерішуче. Входить Поліна Андріївна, потім Сорін і Медведенко.

Поліна Андріївна (з кошиком). Ось вам злив на дорогу... Дуже солодкі. Може, захочете поласувати...

Аркадіна. Ви дуже ласкаві, Поліна Андріївна.

Поліна Андріївна. Прощайте, моя дорога! Якщо що було не так, то вибачте. (Плаче.)

Аркадіна (обіймає її). Все було добре, все було добре. Ось тільки плакати не треба.

Поліна Андріївна. Час наше йде!

Аркадіна. Що ж робити!

Сорін (в пальто з пелериною, в капелюсі, з палицею, виходить з лівої двері; проходячи через кімнату). Сестра, пора, як би не запізнитися, врешті-решт. Я йду сідати. (Іде.)

Медведенко. А я піду пішки на станцію... проводжати. Я живо... (Іде.)

Аркадіна. До побачення, мої дорогі... Якщо будемо живі і здорові, влітку знову побачимось...

Покоївка, Яків і кухар цілують у неї руку.

Не забувайте мене. (Подає кухареві рубль.) Ось вам рубль на трьох.

Кухар. Уклінно дякуємо, пані. Щасливої вам дороги! Багато вами задоволені!

Яків. Дай боже час добрий!

Шамраєв. Письмецом б ощасливили! Прощайте, Борис Олексійович!

Аркадіна. Де Костянтин? Скажіть йому, що я їду. Треба попрощатися. Ну, не поминайте лихом. (Якову.) Я дала рубль кухареві. Це на трьох.

Всі йдуть праворуч. Сцена порожня. За сценою шум, який буває, коли проводжають. Покоївка повертається, щоб взяти зі столу кошик зі сливами, і знову йде.

Тригорін (повертаючись). Я забув свою тростину. Вона, здається, там на терасі.

Йде і у лівій двері зустрічається з Ніною, яка входить.

Це ви? Ми їдемо...

Ніна. Я відчувала, що ми ще побачимося. (Збуджено.) Борис Олексійович, я вирішила безповоротно, жереб кинуто, я поступаю на сцену. Завтра мене вже не буде тут, я йду від батька, покидаю все, починаю нове життя... Я їду, як і ви... в Москву. Ми побачимося там.

Тригорін (оглянувшись). Зупиніться на "Слов'янському Базарі"... Дайте мені негайно ж знати... Мовчанівка, будинок Грохольського... Я поспішаю...

Пауза.

Ніна. Ще одну хвилину...

Тригорін (напівголосно). Ви так прекрасні... О, яке щастя думати, що ми скоро побачимося!

Вона схиляється до нього на груди.

Я знову побачу ці чудні очі, невимовно прекрасну, ніжну посмішку... ці лагідні риси, вираз ангельської чистоти Дорога... моя...

Тривалий поцілунок.

Завіса

Між третім і четвертим дією проходить два роки.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА

Одна з віталень в будинку Соріна, звернена Костянтином Треплевым в робочий кабінет. Направо і наліво двері, що ведуть у внутрішні покої. Прямо скляні двері на терасу. Крім звичайної вітальні меблів, в правому куті письмовий стіл, біля лівої двері турецький диван, шкап з книги, книги на вікнах, на стільцях. — Вечір. Горить одна лампа під абажуром. Напівтемрява. Чути, як шумлять дерева і виє вітер в трубах. Сторож стукає. Медведенко і Маша входять.

Маша (гукає). Костянтин Гаврилич! Костянтин Гаврилич! (Розглядаючись.) Немає нікого. Старий кожну хвилину все питає, де Костя, де Костя... Жити без нього не може...

Медведенко. Боїться самотності. (Прислухаючись.) Яка жахлива погода! Це вже другу добу.

Маша (припускає вогню у лампі). На озері хвилі. Величезні.

Медведенко. В саду темно. Треба б сказати, щоб зламали в саду той театр. Стоїть голий, потворний, як скелет, і фіранка від вітру плескає. Коли я вчора ввечері проходив повз, то мені здалося, ніби хтось у нім плакав.

Маша. Ну, ось...

Пауза.

Медведенко. Поїдемо, Маша, додому!

Маша (заперечливо хитає головою). Я тут залишуся ночувати.

Медведенко (благально). Маша, поїдемо! Наш дитинка, мабуть, голодний.

Маша. Дрібниці. Його Мотря погодує.

Пауза.

Медведенко. Шкода. Вже третю ніч без матері.

Маша. Нудний ти став. Раніше, бувало, хоч пофилософствуешь, а тепер все дитина, додому, дитина, додому, — та більше від тебе нічого не почуєш.

Медведенко. Поїдемо, Маша!

Маша. Їдь сам.

Медведенко. Твій батько не дасть мені коня.

Маша. Дасть. Ти попроси, він і дасть.

Медведенко. Мабуть, попрошу. Значить, ти завтра приїдеш?

Маша (нюхає тютюн). Ну, завтра. Пристав...

Входять Треплев і Поліна Андріївна; Треплев приніс подушки і ковдру, а Поліна Андріївна постільна білизна; кладуть на турецький диван, потім Треплев йде до свого столу і сідає.

Нащо це, мамо?

Поліна Андріївна. Петро Миколайович просив постлать йому у Кістки.

Маша. Давайте я... (Постилает постіль.) Поліна Андріївна (зітхнувши). Старий, що малий... (Підходить до письмового столу і, спершись ліктем, дивиться в рукопис.)

Пауза.

Медведенко. Так я піду. Прощай, Маша. (Цілує у дружини руку.) Прощайте, матуся. (Хоче поцілувати руку у тещі.)

Поліна Андріївна (досадливо). Ну! Іди з богом.

Медведенко. Прощайте, Костянтин Гаврилич.

Треплев мовчки подає руку; Медведенко йде.

Поліна Андріївна (дивлячись в рукопис). Ніхто не думав і не гадав, що з вас, Костя, вийде справжній письменник. А ось, слава богу, і гроші стали вам надсилати з журналів. (Проводить рукою по його волоссю.) І красивий став... Милий Костя, хороший, будьте ласкавіше з моєї Машенькою!..

Маша (постилая). Залиште його, мамо.

Поліна Андріївна (Треплеву). Вона славненькая.

Пауза.

Жінці, Костя, нічого не потрібно, тільки поглянь на неї лагідно. По собі знаю.

Треплев встає з-за столу і мовчки йде.

Маша. Ось і розсердили. Треба було приставати!

Поліна Андріївна. Шкода мені тебе, Машенька.

Маша. Дуже потрібно!

Поліна Андріївна. Моє серце за тебе переболіло. Адже Я все бачу, все розумію.

Маша. Всі дурниці. Безнадійна любов — це тільки в романах. Дрібниці. Не потрібно тільки розпускати себе і все чогось чекати, чекати біля моря погоди... Раз в серці завелася любов, треба її геть. Ось обіцяли перевести чоловіка в інший повіт. Як переїдемо туди — все забуду... з коренем із серця вирву.

Через дві кімнати грають меланхолійний вальс.

Поліна Андріївна. Костя грає. Значить, сумує.

Маша (робить безшумно два-три тури вальсу). Головне, мама, перед очима не бачити. Тільки б дали мою Семену переклад, а там, повірте, в один місяць забуду. Дурниці все це.

Відкривається ліва двері, Дорн і Медведенко котять в кріслі Соріна.

Медведенко. У мене тепер в будинку шестеро. А борошно сім гривень пуд.

Дорн. Ось тут і крутись.

Медведенко. Вам добре сміятися. У вас грошей кури не клюють.

Дорн. Грошей? За тридцять років практики, мій друг, неспокійною практики, коли я не належав собі ні вдень, ні вночі, мені вдалося зібрати тільки дві тисячі, та й ті я прожив за кордоном. У мене нічого немає.

Маша (чоловікові). Ти не поїхав?

Медведенко (винувато). Що ж? Коли не дають коні!

Маша (з горькою досадою, впівголоса). Очі б мої тебе не бачили!

Крісло зупиняється в лівій половині кімнати; Поліна Андріївна, Маша і Дорн сідають біля; Медведенко, засмучений, відходить у бік.

Дорн. Скільки у вас змін, однак! З вітальні зробили кабінет.

Маша. Тут Костянтину Гаврилычу зручніше працювати. Він може коли завгодно виходити в сад і там думати.

Сторож стукає.

Сорін. Де сестра?

Дорн. Поїхала на станцію зустрічати Тригоріна. Зараз повернеться.

Сорін. Якщо ви знайшли потрібне виписати сюди сестру, значить, я небезпечно хворий. (Помовчавши.) Ось історія, я небезпечно хворий, а між тим мені не дають ніяких ліків.

Дорн. А чого ви хочете? Валеріанових крапель? Соди? Хіни?

Сорін. Ну, починається філософія. О, що за кара! (Кивнувши головою на диван.) Це для мене постлано?

Поліна Андріївна. Для вас, Петро Миколайович.

Сорін. Дякую вас.

Дорн (наспівує). "Місяць пливе по нічних небес..."

Сорін. Ось хочу дати Кості сюжет для повісті. Вона має називатися так: "Людина, що хотів". "L'homme qui a voulu". В молодості колись я

хотів стати літератором — і не зробився; хотів гарно говорити — і говорив огидно (дражнить себе): "і всі і все таке, того, не того"... і, бувало, резюме везеш, везеш, навіть в піт вдарить; хотів одружитися — і не одружився; завжди хотів жити в місті — і ось кінчаю свою життя в селі, і все.

Дорн. Хотів стати дійсним статським радником — і став.

Сорін (сміється). До цього я не прагнув. Це сталося саме собою.

Дорн. Висловлювати невдоволення життям в шістдесят два року, погодьтеся, — це не великодушно.

Сорін. Який упертюх. Зрозумійте, жити хочеться!

Дорн. Це легковажність. За законами природи всяке життя повинна мати кінець.

Сорін. Ви міркуєте, як ситий чоловік. Ви ситі і тому байдужі до життя, вам все одно. Але помирати і вам буде страшно.

Дорн. Страх смерті — тваринний страх... Треба придушувати його. Свідомо бояться смерті тільки віруючі у вічне життя, яким страшно буває своїх гріхів. А ви, по-перше, невіруючий, по-друге — які у вас гріхи? Ви двадцять п'ять років прослужили по судовому відомству — тільки всього.

Сорін (сміється). Двадцять вісім...

Входить Треплев і сідає на лавочці біля ніг Соріна. Маша весь час не відриває від нього очей.

Дорн. Ми заважаємо Костянтину Гавриловичу працювати.

Треплев. Ні, нічого.

Пауза.

Медведенко. Дозвольте вас запитати, доктор, який місто за кордоном вам більше сподобався?

Дорн. Генуя.

Треплев. Чому Генуя?

Дорн. Там чудова вулична юрба. Коли ввечері виходиш з готелю, то вся вулиця буває заповнена народом. Рухаєшся потім в натовпі без всякої мети, туди-сюди, по ламаній лінії, живеш з нею разом, зливаєшся з нею психічно і починаєш вірити, що справді можлива одна світова душа, на зразок тієї, яку колись у вашій п'єсі грала Ніна Зарічна. До речі, де тепер Зарічна? Де вона і як?

Треплев. Повинно бути, здорова.

Дорн. Мені казали, ніби вона повела якусь особливу життя. В чому справа?

Треплев. Це, доктор, довга історія.

Дорн. А ви коротші.

Пауза.

Треплев. Вона втекла з дому і зійшлася із Тригориным. Це вам відомо?

Дорн. Знаю.

Треплев. Був у неї дитина. Дитина помер. Тригорін розлюбив її і повернувся до своїх колишніх прихильностям, як і слід було очікувати. Втім, він ніколи не залишав колишніх, а по безхарактерності як-то ухитрився і тут і там. Наскільки я міг зрозуміти з того, що мені відомо, особисте життя Ніни не вдалася вчинення.

Дорн. А сцена?

Треплев. Здається, ще гірше. Дебютувала вона під Москвою в дачному театрі, потім поїхала в провінцію. Тоді я не випускав її з увазі і деякий час куди вона, туди і я. Бралась вона за великі ролі, але грала грубо, без смаку, з завиваннями, з різкими жестами. Бували моменти, коли вона талановито скрикувала, талановито вмирала, але це були лише моменти.

Дорн. Значить, все-таки є талант?

Треплев. Зрозуміти було важко. Має бути. Я її бачив, але вона не хотіла мене бачити, і прислуга не пускала мене до неї в номер. Я розумів її настрій і не наполягав на побаченні.

Пауза.

Що ж вам іще сказати? Потім я, коли вже повернувся додому, отримував від неї листа. Листи розумні, теплі, цікаві; вона не скаржилася, але я відчував, що вона глибоко нещасна; що не рядок, то хворий, натягнутий нерв. І уяву трохи засмучено. Вона підписувалася Чайкою. В "Русалці" мельник каже, що він ворон, так вона в листах все повторювала, що вона чайка. Тепер вона тут.

Дорн. Тобто, тут?

Треплев. У місті, на постоялому дворі. Вже п'ять днів як живе там у номері. Я поїхав до неї, і ось Марія Ильинишна їздила, але вона нікого не

приймає. Семен Семенович запевняє, ніби вчора після обіду бачив її в полі, в двох верстах звідси.

Медведенко. Так, я бачив. Йшла в ту сторону, до міста. Я вклонився, запитав, чому не йде до нас у гості. Вона сказала, що прийде.

Треплев. Не прийде вона.

Пауза.

Батько і мачуха не хочуть її знати. Скрізь розставили сторожів, щоб навіть близько не допускати її до садиби. (Відходить з доктором до письмового столу.) Як легко, доктор, бути філософом на папері і як це важко на ділі!

Сорін. Чарівна була дівчина.

Дорн. Що?

Сорін. Чарівна, кажу, була дівчина. Дійсний статський радник Сорін навіть був у неї закоханий деякий час.

Дорн. Старий ловелас.

Чути сміх Шамраєва.

Поліна Андріївна. Здається, наші приїхали зі станції...

Треплев. Так, я чую маму.

Входять Аркадіна, Тригорін, за ними Шамраєв.

Шамраєв (входячи). Ми всі старіємо, выветриваемся під впливом стихій, а ви, вельмишановна, все ще молоді... Світла кофточка, жвавість... грація...

Аркадіна. Ви знову хочете наврочити мене, нудний чоловік!

Тригорін (Сорину). Доброго Дня, Петре Миколайовичу! Що це ви всі хвораете? Недобре! (Побачивши Машу, радісно.) Марія Іллівна!

Маша. Дізналися? (Тисне йому руку.)

Тригорін. Заміжня?

Маша. Давно.

Тригорін. Щасливі? (Раскланивается з Дорном та з Медведенком, потім нерішуче підходить до Треплеву.) Ірина Миколаївна казала, що ви вже забули старе і перестали гніватися.

Треплев простягає йому руку.

Аркадіна (синові). Ось Борис Олексійович привіз журнал з твоїм новим оповіданням.

Треплев (беручи книгу, Тригорину). Дякую вас. Ви дуже люб'язні.

Сідають.

Тригорін. Вам шлють уклін ваші шанувальники... В Петербурзі і в Москві взагалі зацікавлені вами, і мене всі питають про вас. Запитують: який він, скільки років, брюнет або блондин. Думають всі чомусь, що ви вже не молоді. І ніхто не знає вашої справжнього прізвища, так як ви друкуєтеся під псевдонімом. Ви таємничі, як Залізна маска.

Треплев. Надовго до нас?

Тригорін. Ні, завтра ж думаю в Москву. Треба. Поспішаю закінчити повість і потім ще обіцяв дати що-небудь в збірник. Одним словом — стара історія.

Поки вони розмовляють, Аркадіна і Поліна Андріївна ставлять серед кімнати ломберний стіл і розкривають його; Шамраєв запалює свічки, ставить стільці. Дістають з шафи лото.

Погода зустріла мене непривітно. Вітер жорстокий. Завтра вранці, якщо вщухне, поїду на озеро ловити рибу. До речі, треба оглянути сад і те місце, де — пам'ятаєте? — грали вашу п'єсу. У мене визрів мотив, треба тільки відновити в пам'яті місце дії.

Маша (батькові). Тату, дозволь чоловікові взяти коня! Йому потрібно додому.

Шамраєв (дражнить). Кінь... додому... (Строго.) Сама бачила: зараз посилали на станцію. Не ганяти ж знову.

Маша. Але ж є інші коні... (Бачачи, що батько мовчить, махає рукою.) З вами зв'язуватися...

Медведенко. Я, Маша, пішки піду. Право...

Поліна Андріївна (зітхнувши). Пішки, в таку погоду... (Сідає за ломберний стіл.) Прошу, панове.

Медведенко. Адже всього лише шість верст... Прощай... (Цілує дружину руку.) Прощайте, матуся.

Теща знехотя простягає йому для поцілунку руку.

Я б нікого не турбував, але дитинка... (Кланяється всім.) Прощайте... (Йде; хода винувата.)

Шамраєв. Мабуть дійде. Не генерал.

Поліна Андріївна (стукає по столу). Прошу, панове. Не будемо втрачати часу, а то скоро покличуть вечеряти.

Шамраєв, Маша і Дорн сідають за стіл.

Аркадіна (Тригорину). Коли настають довгі осінні вечора, тут грають в лото. Ось погляньте: старовинне лото, яке ще грала з нами покійна мати, коли ми були дітьми. Не хочете до вечері зіграти з нами партію? (Сідає з Тригориным за стіл.) Гра нудна, але якщо звикнути до неї, то нічого. (Здає усім по три карти.)

Тригорін (перегортаючи журнал). Свою прочитав новину, а моїй навіть не розрізав. (Кладе журнал на письмовий стіл, потім направляється до лівої двері; проходячи повз матері, цілує її в голову.)

Аркадіна. А ти, Костя?

Треплев. Прости, що не хочеться... Я пройдуся. (Іде.)

Аркадіна. Ставка — гривеник. Поставте за мене, доктор.

Дорн. Слухаю-с.

Маша. Всі поставили? Я починаю... Двадцять два!

Аркадіна. Є.

Маша. Три!..

Дорн, Так-с.

Маша. Поставили три? Вісім! Вісімдесят один! Десять!

Шамраєв. Не поспішай.

Аркадіна. Як мене в Харкові брали, батюшки мої, досі голова йде обертом!

Маша. Тридцять чотири!

За сценою грають меланхолійний вальс.

Аркадіна. Студенти влаштували овацію... Три кошики, два вінка і ось... (Знімає з грудей брошка і кидає на стіл.)

Шамраєв. Так, це річ...

Маша. П'ятдесят!..

Дорн. Рівно п'ятдесят?

Аркадіна. На мені був дивовижний туалет... Що-що, а вже одягнутися я не дурна.

Поліна Андріївна. Костя грає. Сумує, бідний.

Шамраєв. В газетах лають його дуже.

Маша. Сімдесят сім!

Аркадіна. Полювання звертати увагу.

Тригорін. Йому не щастить. Все ніяк не може потрапити в свій справжній тон. Щось дивне, невизначене, часом навіть схоже на маячня. Жодного живого обличчя.

Маша. Одинадцять!

Аркадіна (озирнувшись на Соріна). Петруша, тобі нудно?

Пауза.

Спить.

Дорн. Спить дійсний статський радник.

Маша. Сім! Дев'яносто!

Тригорін. Якщо б я жив у такій садибі, біля озера, то хіба я став би писати? Я поборов у собі цю пристрасть і тільки й робив би, що вудив рибу.

Маша. Двадцять вісім!

Тригорін. Зловити йоржа або окуня — це таке блаженство!

Дорн. А я вірю в Костянтина Гаврилича. Щось є! Щось є! Він мислить образами, розповіді його барвисті, яскраві, і я їх сильно відчуваю. Шкода тільки, що він не має певних завдань. Виробляє враження, і більше нічого, адже на одному враження далеко не заїдеш. Ірина Миколаївна, ви раді, що у вас син письменник?

Аркадіна. Уявіть, я ще не читала. Все ніколи.

Маша. Двадцять шість!

Треплев тихо входить і йде до свого столу.

Шамраєв (Тригорину). А у нас, Борис Олексійович, залишилася ваша річ.

Тригорін. Яка?

Шамраєв. Якось Костянтин Гаврилич застрелив чайку, і ви доручили мені замовити з неї опудало.

Тригорін. Не пам'ятаю. (Роздумуючи.) Не пам'ятаю!

Маша. Шістдесят шість! Один!

Треплев (відкриває вікно, прислухається). Як темно! Не розумію, чому я відчуваю таке занепокоєння.

Аркадіна. Костя, закрий вікно, а то дме.

Треплев закриває вікно.

Маша. Вісімдесят вісім!

Тригорін. У мене партія, панове.

Аркадіна (весело). Браво! браво!

Шамраєв. Браво!

Аркадіна. Цій людині завжди і всюди щастить. (Встає.) А тепер ходімо перекусити чого-небудь. Наша знаменитість не обідала сьогодні. Після вечері будемо продовжувати. (Синові.) Костя, залиш свої рукописи, підемо їсти.

Треплев. Не хочу, мамо, я ситий.

Аркадіна. Як знаєш. (Будить Соріна.) Петруша, вечеряти! (Бере Шамраєва під руку.) Я розповім вам, як мене приймали в Харкові...

Поліна Андріївна тушкує на столі свічки, потім вона і Дорн котять крісло. Всі йдуть в ліву двері; на сцені залишається один Треплев за письмовим столом.

Треплев (збирається писати; пробігає те, що вже написало). Я так багато говорив про нових формах, а тепер відчуваю, що сам мало-помалу сповзаю до рутини. (Читає.) "Афіша на паркані свідчила... Бліде обличчя, обрамлене темним волоссям..." Свідчила, обрамлене... Це бездарно. (Закреслює.) Почну з того, як героя розбудив шум дощу, а все інше геть. Опис місячного вечора довго і вишукано. Тригорін виробив собі прийоми, йому легко... У нього на греблі блищить горлечко розбитої пляшки і чорніє тінь від млинового колеса — ось і місячна ніч готова, а у мене, я надзвичайно зворушливий світ, і тихе мерехтіння зірок, і далекі звуки рояля, замирающие в тихому пахучому повітрі... Це нестерпно.

Пауза.

Так, я все більше і більше приходжу до переконання, що справу не в старих і не в нових формах, а в тому, що людина пише, не думаючи ні про яких формах, пише, тому що це вільно ллється з його душі.

Хтось стукає у вікно, найближчим до столу.

Що таке? (Дивиться в вікно.) Нічого не видно... (Відчиняє скляні двері й дивиться в сад.) Хтось пробіг униз по сходами. (Гукає.) Хто тут?

Йде; чути, як він швидко йде по терасі; через півхвилини повертається з Ніною Зарічній.

Ніна! Ніна!

Ніна кладе йому голову на груди і стримано ридає.

(Зворушений.) Ніна! Ніна! Це ви... ви... Я точно передчував, весь день моя душа тужила жахливо. (Знімає з неї капелюх і тальму.) О, моя добра, моя ненаглядна, вона прийшла! Не будемо плакати, не будемо.

Ніна. Тут є хтось.

Треплев. Нікого.

Ніна. Замкніть двері, а то ввійдуть.

Треплев. Ніхто не увійде.

Ніна. Я знаю, Ірина Миколаївна тут. Замкніть двері...

Треплев (замикає праву двері на ключ, підходить до лівою). Тут немає замка. Я змушу кріслом. (Ставить біля дверей крісло.) Не бійтеся, ніхто не увійде.

Ніна (пильно дивиться йому в обличчя). Дайте я подивлюся на вас. (Озираючись.) Тепло, добре... Тут тоді була вітальня. Я сильно змінилася?

Треплев. Так... Ви схудли, і у вас очі стали більше. Ніна, як-то дивно, що я бачу вас. Чому ви не пускали мене до себе? Чому ви досі не приходили? Я знаю, ви тут живете вже майже тиждень... Я кожен день ходив до вас по кілька разів, стояв у вас під вікном, як жебрак.

Ніна. Я боялася, що ви мене ненавидите. Мені кожну ніч все сниться, що ви дивитеся на мене і не дізнаєтеся. Якщо б ви знали! З самого

приїзду, я ходила тут... біля озера. Біля вашого будинку була багато раз і не наважувалась увійти. Давайте сядемо.

Сідають.

Сядемо і будемо говорити, говорити. Добре тут, тепло, затишно... Чуєте — вітер? У Тургенєва є місце: "Добре тому, хто в такі ночі сидить під дахом будинку, у кого є теплий кут". Я — чайка... Ні, не те. (Тре собі лоба.) Про що я? Так... Тургенєв... "І так допоможе господь всім безпритульним блукачам"... Нічого. (Ридає.)

Треплев. Ніна, ви знову... Ніна!

Ніна. Нічого, мені легше від цього... Я вже два роки не плакала. Вчора пізно ввечері я пішла подивитися в саду, цілий наш театр. А він досі стоїть. Я заплакала в перший раз після двох років, і у мене відлягло, стало ясніше на душі. Бачите, я вже не плачу. (Бере його за руку.) Отже, ви стали письменником... Ви письменник, я — актриса... Потрапили і ми з вами в круговерть... Жила я радісно, по-дитячому — прокинешся вранці і заспіваєш; любила вас, мріяла про славу, а тепер? Завтра рано вранці їхати в Єлець в третьому класі... з мужиками, а в Єльці утворені купці будуть приставати з люб'язностями. Груба життя!

Треплев. Навіщо в Єлець?

Ніна. Взяла ангажемент на всю зиму. Пора їхати.

Треплев. Ніна, я проклинав вас, ненавидів, рвав ваші листи та фотографії, але кожну хвилину я усвідомлював, що моя душа прив'язана до вам навіки. Розлюбити вас я не в силах, Ніна. З тих пір, як я втратив вас і як почав друкуватися, життя для мене нестерпна, — я страждаю... Молодість мою раптом як відірвало, і мені здається, що я вже прожив на світі дев'яносто років. Я кличу вас, цілую землю, по якій ви ходили; куди

б я не дивився, усюди мені представляється ваше обличчя, ця ласкава усмішка, яка світила мені в кращі роки мого життя...

Ніна (розгублено). Навіщо він так говорить, навіщо він так говорить?

Треплев. Я самотній, не зігрітий нічиєї прихильністю, мені холодно, як у підземеллі, і, що б я не писав, все це сухо, черстве, похмуро. Залишіться тут, Ніна, благаю вас, або дозвольте мені поїхати з вами!

Ніна швидко одягає капелюх і тальму.

Ніна, навіщо? Заради Бога, Ніна... (Дивиться, як вона одягається.)

Пауза.

Ніна. Коні мої стоять біля хвіртки. Не проводжайте, я сама дійду... (Крізь сльози.) Дайте

води...

Треплев (дає їй напитися). Ви куди тепер?

Ніна. В місто.

Пауза.

Ірина Миколаївна тут?

Треплев. Так... В четвер дядькові було недобре, ми їй телеграфували, щоб вона приїхала.

Ніна. Навіщо ви говорите, що цілували землю, по якій я ходила? Мене треба вбити. (Схиляється до столу.) Я так втомилася! Відпочити ...

відпочити! (Піднімає голову.) Я — чайка... Не то. Я-актриса. Ну, так! (Почувши сміх Аркадиной і Тригоріна, прислухається, потім біжить до лівої двері і дивиться в замкову щілину.) І він тут... (Повертаючись до Треплеву.) Ну, так... Нічого... Так... Він не вірив в театр, все сміявся над моїми мріями, і мало-помалу я теж перестала вірити і впала духом... А тут турботи кохання, ревнощі, постійний страх за маленького... Я стала мелочною, ничтожною, грала безглуздо... Я не знала, що робити з руками, не вміла стояти на сцені, не володіла голосом. Ви не розумієте цього стану, коли відчуваєш, що граєш жахливо. Я — чайка. Ні, не те... Пам'ятаєте, ви підстрелили чайку? Випадково прийшла людина, побачив і від нічого робити занапастив... Сюжет для невеликого оповідання... Це не ті... (Тре собі лоба.) Про що я?.. Я кажу про сцену. Тепер вже я не так... Я вже справжня актриса, я граю з насолодою, з захопленням, п'янію на сцені і відчуваю себе прекрасною. А тепер, поки живу тут, я все ходжу пішки, все ходжу і думаю, думаю і відчуваю, як з кожним днем ростуть мої душевні сили... Я тепер знаю, розумію, Костя, що в нашій справі — все одно, граємо ми на сцені або пишемо — головне не слава, не блиск, не те, про що я мріяла, а вміння терпіти. Умій нести свій хрест і віруй. Я вірую і мені не так боляче, і коли я думаю про своє покликання, то не боюся життя.

Треплев (сумно). Ви знайшли свою дорогу, ви знаєте, куди йдете, а я все ще ношуся в хаосі мрій і образів, не знаючи, для чого і кому це потрібно. Я не вірую і не знаю, в чому моє покликання.

Ніна (прислухаючись). Тсс... Я піду. Прощайте. Коли я стану великою актрисою, приїжджайте поглянути на мене. Обіцяєте? А тепер... (Тисне йому руку.) Вже пізно. Я ледве на ногах стою... я виснажена, мені хочеться є...

Треплев. Залишіться, я дам вам повечеряти...

Ніна. Ні, ні... Не проводжайте, я сама дійду... Коні мої близько... Значить, вона привезла його з собою? Що ж, все одно. Коли побачите Тригоріна, то не кажіть йому нічого... Я люблю його. Я люблю його навіть

сильніше, ніж раніше... Сюжет для невеликого оповідання... Люблю, люблю пристрасно, до відчаю люблю. Добре було раніше, Костя! Пам'ятаєте? Яка ясна, тепла, радісна, чисте життя, які почуття, — почуття, схожі на ніжні, витончені квіти... Пам'ятаєте? (Читає.) "Люди, леви, орли і куріпки, рогаті олені, гуси, павуки, мовчазні риби, що жили у воді, морські зірки і ті, яких можна було бачити оком, — словом, все життя, все життя, всі життя, здійснивши сумний коло, згасли. Вже тисячі віків, як земля не носить на собі жодної живої істоти, і ця бідна місяць марно запалює свій ліхтар. На лузі вже не прокидаються з криком журавлі, і хрущів не буває чутно в липових гаях..." (Обіймає рвучко Треплева і тікає в скляні двері.)

Треплев (після паузи). Недобре, якщо хто-небудь зустріне її в саду і потім скаже мамі. Це може засмутити маму...

Протягом двох хвилин мовчки рве всі свої рукописи і кидає під стіл, потім відмикає праву

двері і йде.

Дорн (намагаючись відчинити ліву двері). Дивно. Двері неначе замкнена... (Входить і ставить на місце крісло.) Стрибка з перешкодами.

Входять Аркадіна, Поліна Андріївна, за ними Яків з пляшками і Маша, потім Шамраєв і Тригорін.

Аркадіна. Червоне вино і пиво для Бориса Олексійовича ставте сюди, на стіл. Ми будемо грати і пити. Давайте сідати, панове.

Поліна Андріївна (Якова). Зараз же подавай і чай. (Запалює свічки, сідає за ломберний стіл.)

Шамраєв (підводить до Тригоріна шкапу). Ось річ, про якою я недавно говорив... (Дістає з шафи опудало чайки.) Ваше замовлення.

Тригорін (дивлячись на чайку). Не пам'ятаю! (Подумавши.) Не пам'ятаю!

Праворуч за сценою постріл; всі здригаються.

Аркадіна (злякано). Що таке?

Дорн. Нічого. Це, мабуть, у моїй похідної аптеці щось луснуло. Не турбуйтеся. (Йде в праву двері, через півхвилини повертається.) Так і є. Лопнула склянка з ефіром. (Наспівує.) " Я знову перед тобою стою зачарований..."

Аркадіна (сідаючи за стіл). Фуй, я злякалася. Це мені нагадало, як... (Закриває обличчя руками.) Навіть в очах потемніло...

Дорн (гортаючи журнал, Тригорину). Тут два місяці тому була надрукована одна стаття... лист з Америки, і я хотів вас запитати, між іншим... (бере Тригоріна за талію і відводить до рампи)так... як я дуже цікавлюся цим питанням... (Тоном нижче, стиха.) Виведіть звідси куди-небудь Ірину Миколаївну. Справа в тому, що Костянтин Гаврилович застрелився...

Завіса

(1) Про смаки — або добре або нічого. (лат.)

(2) як слід (франц.)